

Economisch-Statistische Berichten

Lezers en boeken

★

W. Horn

De milli-RPS 1955

Onderzoek naar de aard en het gedrag
van de spaarders bij de Rijkspostspaarbank

★

Dr. W. J. van de Woestijne

De structuur van de geneesmiddelen-
voorziening en de daaruit voortvloeiende
wettelijke eisen

★

Drs. A. A. de Boer

Produktiekosten van kernenergie
in Nederland

★

Ir. J. F. van Riemsdijk

De buitentarieven van de E.E.G.
voor voedermiddelen en dierlijke
produkten

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

43e JAARGANG

N°. 2122

WOENSDAG 5 MAART 1958

**COLLECTIEVE
PENSIOEN-VERZEKERING**

H. BRONS Jr
MAKELAAR IN ASSURANTIËN

TELEFOON 11 19 80*

MAURITSWEG 23
ROTTERDAM

**HOLLANDSCHE SOCIETEIT
VAN LEVENSVZERKERINGEN N.V.**

Anderhalve Eeuw

Levensverzekering

HOOFDKANTOOR
Heerengracht 475, Tel. 49100
AMSTERDAM-C.

HEAD OFFICE FOR CANADA
330 Bay Street
TORONTO 1

R. Mees & Zoonen
Bankiers en
Assurantie-makelaars

*Rotterdam
Amsterdam - 's-Gravenhage
Delft - Schiedam - Vlaardingen
Alblasserdam*

*Beheer en administratie
van vermogens
Executele en bewind-
voering*

**ECONOMISCH-
STATISTISCHE BERICHTEN**

Uitgave van het Nederlandsch Economisch Instituut

Adres voor Nederland: *Pieter de Hoochweg 118, Rotterdam-W.*
Telefoon redactie: K 1800-52939. Administratie: K 1800-38040. Giro 8408.

Bankiers: *R. Mees en Zoonen, Rotterdam. Banque de Commerce, Koninklijk Plein 6, Brussel, postcheque-rekening 260.34.*

Redactie-adres voor België: *Dr. J. Geluck, Zwijnaardse Steenweg 357, Gent.*

Abonnementen: *Pieter de Hoochweg 118, Rotterdam-W.*

Abonnementsprijs: *franco per post, voor Nederland en de Overzeese Rijksdelen (per zeepost) f. 29,—, overige landen f. 31,— per jaar. (België en Luxemburg B. fr. 400). Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per ultimo van het kalenderjaar.*

Losse nummers 75 ct.

Aangetekende stukken in Nederland aan het Bijkantoor Westzeedijk, Rotterdam-W.

Advertenties. *Alle correspondentie betreffende advertenties te richten aan de N.V. Koninklijke Nederl. Boekdrukkerij H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam (Telefoon 69300, toestel 1 of 3).*

Advertentie-tarief *f. 0,30 per mm. Contract-tarieven op aanvraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare krachten” f. 0,60 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt zich het recht voor om advertenties zonder opgave van redenen te weigeren.*

Lezers en boeken

Gedurende de wintermaanden van 1955/56 besteedde „de Nederlander” ruim 20 pCt. van zijn echte vrije tijd aan het lezen van couranten, tijdschriften en boeken. Dit blijkt uit een, in het kader der vrije-tijdsbestedingsserie van het Centraal Bureau voor de Statistiek verschenen, rapport dat geheel is gewijd aan onze leesgewoonten ¹⁾.

Dit rapport is in Nederland, en hoogstwaarschijnlijk ook internationaal, enig in zijn soort: nog nimmer zijn de kwantificeerbare facetten van het lezen op zo grote schaal belicht. Het bevat o.a. — voor de diverse groepen waarin onze bevolking kan worden ingedeeld — gegevens omtrent de aan het lezen bestede tijd, de aard en het niveau van de lectuur, het aantal per jaar gelezen boeken, de wijze

waarop men zich van lectuur voorziet, waardoor of door wie men zich bij de keuze van titels laat leiden en over de spreiding van dag-, weekbladen en leesportefeuilles. Door deze opsomming zal de lezer iets kunnen bevroeden van onze dankbaarheid jegens de „Boekenweek”. Deze immers heeft de „embarras du choix”, waarin dit kostelijke document ons had gebracht, aanzienlijk verminderd.

De plaats van het boek in ons vrije-tijdsbestedingspatroon moge blijken uit het feit, dat iets minder dan 10 pCt. der vrije uren met een boek wordt doorgebracht. Gemiddeld althans, want zoals uit nevenstaand staatje kan worden afgeleid leest 29 pCt. onzer bevolking nooit een boek. Het grootste percentage niet-lezers treft men

¹⁾ Deel 4, „Leesgewoonten”. Zeist 1957, 73 blz., f. 6,70. Verkrijgbaar bij Uitgeversmaatschappij W. de Haan N.V., Zinzendorflaan 3, Zeist en bij de boekhandel.

aan onder de landarbeiders, de boeren, de oudere generatie en de Rooms-Katholieken. Opmerkelijk is, dat, zo er eenmaal boeken gelezen worden, de gemiddelde „consumptie” per jaar slechts weinig uiteenloopt. Alleen de jeugd van 12-14 jaar onderscheidt zich in dier voege, dat zij een ware leeswoede aan de dag legt.

Niet minder dan 78 pCt. der opgegeven laatstgelezen boeken was belletrie. Een indeling dezer categorie naar niveau bracht aan het licht, dat 14 pCt. hiervan tot de literaire topklasse mag worden gerekend. Tussen de diverse groeperingen onzer bevolking doen zich in dit opzicht uiteraard wel verschillen voor. Deze zijn het grootst, indien men de lezers indeelt naar opleidingsniveau. Dan blijkt nl. dat 42 pCt.

	Aantal lezers in pCt. v. d. groep	Gelezen boeken per lezer per jaar	Meest en op één na meest geliefde auteur in pCt. dergenen die auteur opgaven
Milieu			
Landarb. e.d.	51	21	Anne de Vries 8,7; J. Visser-Roosendaal 8,7
Arbeiders	65	22	A. M. de Jong 11,9; Anne de Vries 5,0
Loontr. middenst.	85	21	A. M. de Jong 6,7; Pearl Buck 4,7
Risicodr. midd.	68	21	A. M. de Jong 7,6; Anne de Vries 6,4
Boeren	53	22	A. M. de Jong 9,1; Hans Martin 9,1
Leidingsg. en welgest.	89	24	Arth. v. Schendel 3,2; Ant. Coolen 3,0
Leeftijd			
12-14 jaar	89	40	— —
18-23 jaar	78	25	Pearl Buck 4,3; A. M. de Jong 3,9
60 jaar en ouder	60	20	A. M. de Jong 10,6; Courths-Mahler 4,3
Confessie			
Rooms-Kath.	63	22	Ant. Coolen 8,7; A. J. Cronin 4,8
Ned. Herv.	72	22	A. M. de Jong 8,5; Anne de Vries 5,5
Gereformeerd	84	25	Anne de Vries 12,8; W. Schippers 4,1
Onkerkelijk	76	26	A. M. de Jong 16,1; Pearl Buck 3,3
Gehele bevolking	71	23	A. M. de Jong 8,3; Anne de Vries 4,3

der door academici opgegeven titels tot de topklasse behoorde en dat het overeenkomstige percentage dergenen onzer, wier opleiding met de lagere school werd afgesloten, 8 bedroeg.

Een naar ons gevoelen vrij hoog percentage der lezers, nl. 51, was bij machte een meest geliefde auteur op te geven. Slechts driëntwintig schrijvers — waaronder geen der na-oorlogse „modernisten” — haalden bij onze bevolking populariteitspercentages van 1 of meer. A. M. de Jong is — overeenkomstig de voorkeur die ons volk voor goed vertelde gewone romans aan de dag blijkt te leggen — onbetwist 's lands meest geliefde auteur. Vooral de mannen stellen zijn werken op hoge prijs. Dat bij een groot aantal lezers de jeugdboeken „Dik Trom”, „Alleen op de wereld”, de werken van Karl May en die van Cissy van Marxveld in dierbare herinnering voortleven hadden wij, dunkt ons, eigenlijk niet behoeven te vermelden.

Z.

INHOUD

	Blz.	Blz.	
Lezers en boeken, door Drs. J. H. Zoon	183	Produktiekosten van kernenergie in Nederland, door Drs. A. A. de Boer	191
De milli-RPS; onderzoek naar de aard en het gedrag van de spaarders bij de Rijkspostspaarbank, door W. Horn	184	De buitentarieven van de E.E.G. voor voedermiddelen en dierlijke produkten, door Ir. J. F. van Riemsdijk	194
De structuur van de geneesmiddelenvoorziening en de daaruit voortvloeiende wettelijke eisen, door Dr. W. J. van de Woestijne	187	Geld- en kapitaalmarkt, door Dr. M. P. Gans ...	197
		Recente publikaties	199

COMMISSIE VAN REDACTIE: Ch. Glasz; L. M. Koyck; H. W. Lambers; J. Tinbergen; F. de Vries; J. R. Zuidema. Redacteur-Secretaris: A. de Wit. Adjunct Redacteur-Secretaris: J. H. Zoon.
COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIE: F. Collin; J. E. Mertens de Wilmars; J. van Tichelen; R. Vandeputte; A. Vlerick.

Een permanente steekproef uit de rekeningen van de R.P.S., de zgn. milli-R.P.S., en een enquête gehouden onder de desbetreffende spaarders, maken het mogelijk aard en gedrag van deze spaarders te onderzoeken. Het relatief grote aantal spaarders bij de R.P.S. geeft aan de resultaten een ruimere betekenis dan uitsluitend een bedrijfseconomische. Uit de in dit artikel opgenomen gegevens blijkt o.a., dat de ongehuwden gemiddeld beter sparen dan de gehuwden en dat in een gezin de besparingen van de ouders zowel door de hoogte van het inkomen als door de gezinsomvang worden beïnvloed. Bij toeneming van het aantal kinderen neemt gemiddeld het saldo-tegoed op de spaarrekening af. Van de werkers in de verschillende bedrijfstakken vormen die uit het krediet-, bank- en verzekeringswezen een groep, welke relatief de meeste aandacht geeft aan het rendement van hun besparingen.

De leiding van de PTT heeft na het einde van de tweede wereldoorlog een begin gemaakt met de bestudering van het sparen, in het bijzonder voor zover de Rijkspostspaarbank (RPS) hierbij betrokken is, doch ook in meer algemene zin. Een verantwoord en doelmatig beleid eist betrouwbare statistische informatie, vooral wanneer grote activiteit moet worden ontwikkeld. Een juiste beoordeling door de spaarbankleiding van mogelijkheden en moeilijkheden bij de stimulering van de spaarzin, verhoging van de spaarquota en uitbreiding van het spaarderskorps, vereist o.a. kennis van aard en gedragingen van de spaarders.

Tot 1946 was de informatie waarover de leiding van de RPS kon beschikken beperkt. Men moest volstaan met die gegevens welke direct uit de normale administratie volgen, zoals: aantal rekeningen, aantal en bedrag van inleggingen en opnemingen, saldo-tegoed. Omtrent de aard van de rekeninghouders was niets bekend. Incidenteel waren wel vergelijkende cijferopstellingen gemaakt, doch tot een systematisch economisch-statistisch onderzoek naar aard en gedrag van de spaarders bij de RPS en het verloop van deze gegevens in de tijd, is het vóór 1946 niet gekomen¹⁾.

Een van de sinds 1946 uitgevoerde onderzoeken — vooral bedoeld als „tool of management”, maar ook van belang in meer algemene zin — is een analyse van de aard en het gedrag van de spaarders bij de Rijkspostspaarbank. Deze analyse wordt verricht met behulp van de zgn. „milli-RPS”, een permanente steekproef van één op duizend uit de rekeningen van de Rijkspostspaarbank. In dit onderzoek worden verschillende gegevens betrokken van de rekeningen en van de rekeninghouders. Ten dele worden deze verkregen uit de administratie van de Rijkspostspaarbank. Aanvullende gegevens worden eens per 5 jaar verzameld (o.a. in 1950 en 1955) door middel van enquêtes onder die rekeninghouders, waarvan de rekeningen in de steekproef zijn opgenomen.

¹⁾ Afgezien wordt hier van het, niet gepubliceerde, onderzoek naar de motieven en de methoden van de spaarder, dat in de jaren 1937 tot 1941 onder leiding van Prof. Limperg werd gehouden. Dit onderzoek had geen bedrijfseconomisch of bedrijfspoliteik doel, doch was bedoeld als eerste stap in de richting van een onderzoek naar de besparingen in het algemeen.

De milli-RPS 1955

Onderzoek naar de aard en het gedrag van de spaarders bij de Rijkspostspaarbank

Onlangs is een beschrijving van het onderzoek gegeven²⁾, waarbij ook een groot aantal resultaten van het jaar 1950 zijn vermeld. Daar het nut van een dergelijk onderzoek wordt bevorderd door actualiteit, leek het van belang om het gedeelte van de resultaten van het onderzoek over het jaar 1955, dat thans beschikbaar is, reeds nu in dit artikel te vermelden. Een uitgebreide publikatie zal eind 1958 kunnen worden tegemoetgezien.

Algemene gegevens.

Het aantal spaarrekeningen bij de RPS bedroeg eind 1955 ruim 4,6 mln., zodat op elke tien Nederlanders vier een rekening bij de RPS hebben. Het saldo-tegoed beliep ultimo 1955 f. 1,7 mrd. Uit deze cijfers blijkt dat de RPS een belangrijke plaats inneemt bij de gezinsbesparingen. Anderzijds behoort de RPS tot een van de grote institutionele beleggers. De resultaten van de milli-RPS hebben daarom naast bedrijfseconomische en bedrijfspolitieke ook een meer algemene economische betekenis. Van eind 1950 tot eind 1955 is het aantal spaarders bij de Rijkspostspaarbank toegenomen met 731.000 of circa 19 pCt., het saldo-tegoed met f. 332 mln. of ruim 24 pCt. Het aantal rekeningen met spaarbankboekje³⁾ steeg met ongeveer 17 pCt. De bevolking nam over de genoemde periode met slechts 6 pCt. toe.

Burgerlijke staat en geslacht.

De toeneming van het aantal mannelijke spaarders was groter dan van het aantal vrouwelijke. Eind 1955 was het aantal rekeningen onder de vrouwen geringer dan onder de mannen (zie tabel 1); dit geldt voor alle leeftijdsgroepen. Toch mag worden aangenomen dat, evenals in 1950, in vergelijking met de andere spaarbanken de RPS in 1955 relatief het grootste aantal vrouwen onder haar rekeninghouders telde.

Verdeelt men de rekeningen van de volwassenen naar

²⁾ De „Milli-RPS”, een onderzoek naar de aard en het gedrag van de spaarders bij de Rijkspostspaarbank, door W. Horn, Het P.T.T.-bedrijf, deel VIII, nr. 1, augustus 1957, blz. 3-42.

³⁾ Een aantal bedrijfspaarrekeningen (ca. 81.000 ultimo 1955) is niet gekoppeld aan een spaarbankboekje; van het totaal aantal rekeningen van volwassenen bij de RPS is dit ultimo 1955 niet meer dan ca. 2 pCt. Deze speciale rekeningen zijn niet in de milli-RPS vertegenwoordigd.

de burgerlijke staat en naar geslacht, dan blijken, bij vergelijking van elke groep met de overeenkomstige bevolkingsgroep, bij de RPS de ongehuwde vrouwen relatief het grootste aantal spaarbankboekjes te bezitten, nl. 57 pCt. Het percentage van de ongehuwde mannen is belangrijk lager, 49 pCt., terwijl de gehuwde vrouwen verhoudingsgewijze het minste aantal rekeningen hebben (36 pCt.). Naar het schijnt is het percentage rekeningen onder gehuwde vrouwen jonger dan 30 jaar het kleinst. Dit stemt overeen met de ervaring dat het spaarbankboekje van de vrouw bij het aangaan van een huwelijk vaak wordt opgeheven, terwijl een deel der vrouwen op een later tijdstip in het huwelijk weer overgaat tot het nemen van een spaarbankboekje.

TABEL 1.

Volwassen rekeninghouders RPS in procenten van de bevolking in elke groep ultimo 1955 (excl. spaarders zonder boekje ³⁾)

geslacht	ongehuwd	gehuwd	gehuwd geweest	totaal
mannen	49	45	38	45
vrouwen	57	36	44	41
totaal	53	40	42	43

Niet alleen op het aantal spaarders heeft de burgerlijke staat invloed, maar ook op het spaargedrag van de spaarders. Verdeelt men voor de volwassenen de spaargegevens van 1955 naar de burgerlijke staat van de rekeninghouders (tabel 2), dan blijkt dat ultimo 1955 het gemiddeld saldo-tegoed van de ongehuwden het hoogst was, dat van de gehuwden het laagst, hetgeen overeenkomt met hetgeen men a priori ook zou verwachten.

TABEL 2.

Volwassen rekeninghouders, gemiddelden per rekening in 1955 a)

geslacht	burgerlijke staat	
	ongehuwd	gehuwd
saldo-tegoed in gld.		
mannen	680	480
vrouwen	710	400
spaarverschil in gld.		
mannen	120	40
vrouwen	60	20
ingelegd bedrag in gld.		
mannen	240	210
vrouwen	200	120
aantal inleggingen		
mannen	2,2	1,2
vrouwen	1,7	0,9
opgenomen bedrag in gld.		
mannen	120	170
vrouwen	140	100
aantal opnemingen		
mannen	0,7	0,7
vrouwen	0,7	0,6

a) Bedragen afgerond op f. 10.

De gemiddelde spaarverschillen (ingelegd minus opgenomen bedrag) per rekening in 1955 zijn evenals de gemiddelde saldi-tegoed voor de ongehuwden hoger dan voor de gehuwden. Bij de gehuwde vrouwen is het geringe spaarverschil voornamelijk een gevolg van het lage ingelegde bedrag per rekening, bij de gehuwde mannen is het betrekkelijk lage spaarverschil veroorzaakt door het relatief hoge bedrag aan opnemingen per rekening. De ongehuwden ontwikkelen een grote activiteit wat betreft het aantal inleggingen; dit is per rekening bijna tweemaal zo groot als bij de gehuwden. Uit de gegevens van de tabel kan voorts worden afgeleid, dat zowel het gemiddeld per inlegging ingelegde als het gemiddeld per opneming opgenomen bedrag betrekkelijk hoog is voor de gehuwde mannen.

Leeftijd.

Naast de burgerlijke staat is de leeftijd van de rekeninghouder — veelal indirect — een belangrijke determinant van het spaargedrag. De mate, waarin diverse factoren invloed op het aantal spaarders en hun spaargedrag uitoefenen, hangt in vele gevallen af van de leeftijd van de rekeninghouder. Een van die factoren is o.a. het inkomen. Dit neemt gewoonlijk tot een bepaalde leeftijd toe, om daarna af te nemen dan wel gelijk te blijven. De behoeften wijzigen zich met de leeftijd, mede in afhankelijkheid van het aantal personen dat in een bepaald geval moet worden onderhouden uit een gegeven inkomen. Al de factoren, welke op enigerlei wijze samenhangen met de leeftijd, vat men wel samen onder het begrip levenscyclus. Deze levenscyclus resulteert in zekere zin in een spaarcyclus; de onderzoeken hierover zijn nog gaande ⁴⁾.

Het aantal rekeninghouders bij de RPS neemt in verhouding tot de bevolking met de leeftijd toe tot omstreeks 20 jaar. Na de 20-jarige leeftijd wordt het aantal rekeninghouders vooral beïnvloed door de burgerlijke staat (tabel 3).

TABEL 3.

Aantal rekeninghouders RPS ultimo 1955 in procenten van de bevolking in de overeenkomstige leeftijdsgroepen

leeftijd van de rekeninghouder in jaren	ongehuwden	gehuwden
0 t/m 5	20	
6 " 13	37	
14 " 20	48	
21 " 29	55	34
30 " 39	53	43
40 " 64	50	42
65 en ouder	45	34

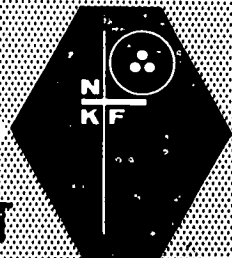
Het gemiddeld saldo-tegoed stijgt zowel voor de ongehuwden als voor de gehuwden met de leeftijd (tabel 4); voor alle rekeninghouders tezamen is er een lichte daling

⁴⁾ Belangrijke onderzoeken op dit terrein zijn verricht door het Research Centre of the University of Michigan (Ver. Staten) en het Oxford Institute of Statistics.

(Advertentie)

Met papier en met plastic geïsoleerde kabels voor hoogspanning, laagspanning en telecommunicatie Kabelgarnituren, koperdraad en koperdraadkabel. Staalraad en staalband.

N.V. NEDERLANDSCHE KABELFABRIEK · DELFT

in de klasse 25 t/m 29 jaar als gevolg van de relatief grote invloed van de gehuwden, die een laag gemiddeld tegoed hebben in vergelijking tot dat van de ongehuwden.

De besparingen in de verschillende leeftijdsklassen lopen in 1955 nogal uiteen. Van 0 t/m 5 jaar sparen de ouders t.b.v. de kinderen, de 6 t/m 13 jarigen sparen veelal zelf; het is dan ook niet verwonderlijk dat het bedrag van het spaarverschil van de eerste groep groter is dan van de tweede. De best spendenden bij de RPS waren ook in 1955 wederom de ongehuwden van 21 t/m 29 jaar. De voorbereiding voor het huwelijk vormt voor deze personen uiteraard een van de belangrijkste drijfveren tot sparen. Tot ongeveer de 40-jarige leeftijd blijft het spaarverschil bij de gehuwden in 1955 achter bij dat van de ongehuwden. In nagenoeg alle leeftijdsklassen is het spaarverschil van de gehuwde vrouw gemiddeld kleiner dan van de gehuwde man.

de vrouwen tussen 20 en 40 jaar tezamen (rond 700 personen)⁵⁾. Het specifiek-effect blijkt in het algemeen groter te zijn dan de invloed van het inkomeffect; het gemiddeld saldo-tegoed daalt in het algemeen bij toeneming van het aantal kinderen, ondanks de stijging van het gemiddeld inkomen. Het relatief lage inkomen van de groep met 1 kind kan een gevolg zijn van de kleine steekproef; dit behoeft evenwel het verband met het saldo-tegoed niet te verstoren. Het feit dat het saldo-tegoed voor de groep met twee kinderen hoger is dan dat voor de groep met één kind is blijkbaar toe te schrijven aan positief som-effect; toeneming van het saldo-tegoed van f. 250 tot f. 270. De invloed van het inkomeffect, veroorzaakt door een inkomensverschil van f. 5.000—f. 4.500 = f. 500 per jaar, is groter dan het

⁵⁾ Het aantal waarnemingen is helaas te gering en het inkomen onvoldoende nauwkeurig om aan de hier gegeven resultaten exacte berekeningen over inkomeffect en specifiek-effect te koppelen.

TABEL 4. Gemiddelden per rekening in 1955 a)

leeftijdsklasse	saldo-tegoed ultimo			spaarverschil			ingelegd bedrag			aantal inleggingen			opgenomen bedrag			aantal opnemingen			
	alle rekening-houders	ongehuwden	gehuwden		ongehuwden	gehuwden		ongehuwden	gehuwden		ongehuwden	gehuwden		ongehuwden	gehuwden		ongehuwden	gehuwden	
			mannen	vrouwen		mannen	vrouwen		mannen	vrouwen		mannen	vrouwen		mannen	vrouwen			
0 t/m 5 jaar	90	90	.	.	+ 30	.	.	40	.	.	1,9	.	.	10	.	.	0,1	.	.
6 " 13 "	130	130	.	.	+ 10	.	.	20	.	.	1,6	.	.	10	.	.	0,1	.	.
14 " 20 "	190	190	.	.	+ 40	.	.	60	.	.	1,5	.	.	20	.	.	0,3	.	.
21 t/m 24 jaar	380	460	30	90	+ 130	- 40	- 0	240	210	90	2,4	1,7	1,3	110	240	90	0,8	1,1	0,7
25 " 29 "	320	590	300	70	+ 100	+ 40	+ 20	250	210	120	1,8	1,3	1,0	150	170	100	0,8	0,8	0,6
30 " 39 "	370	760	330	280	+ 100	+ 40	+ 20	250	210	120	1,8	1,3	1,0	150	170	100	0,8	0,8	0,6
40 " 49 "	510	910	490	460	+ 40	+ 60	+ 40	210	200	140	1,2	1,1	1,0	170	140	110	0,4	0,5	0,6
50 " 64 "	680	950	620	650	+ 40	+ 60	+ 40	210	200	140	1,2	1,1	1,0	170	140	110	0,4	0,5	0,6
65 jaar en ouder	640	980	590	640	- 90	+ 10	- 10	80	240	80	0,3	0,8	0,3	180	240	90	0,7	1,4	0,6

a) Betragen afgerond tot op f. 10.

b) Alleen het saldo-tegoed is voor de klassen 21 t/m 24 jaar en 25 t/m 29 jaar afzonderlijk gegeven, de overige gegevens hebben betrekking op de 21 t/m 29-jarigen.

c) Alleen het saldo-tegoed is voor de klassen 40 t/m 49 jaar en 50 t/m 64 jaar afzonderlijk gegeven, de overige gegevens hebben betrekking op de 40 t/m 64-jarigen.

Gezin.

Het hoge gemiddelde bedrag aan opnemingen in 1955 bij de gehuwde mannen in de leeftijd van 21 t/m 29 jaar en de dientengevolge resulterende ontsparing zal, naar mag worden aangenomen, samenhangen met kosten welke verband houden met de stichting van een eigen gezin.

De grootte van het gezin heeft zijn repercussies op de besparingen van de ouders. Tot een bepaalde leeftijd, bijv. 40 jaar, bestaat er een zekere samenhang tussen hoogte van het inkomen, aantal kinderen en leeftijd van de ouders. In grote lijn is deze als volgt: het inkomen neemt toe met het aantal kinderen (kinderbijslag), de gemiddelde leeftijd van de ouders stijgt met het aantal kinderen, terwijl ook het gemiddelde inkomen ook afgezien van de kinderbijslag toeneemt met de leeftijd.

De invloed, welke van het inkomen uitgaat op het spaar-tegoed, het inkomeffect, is positief, d.w.z. dat het gemiddeld spaar-tegoed toeneemt bij stijging van het inkomen. De invloed van het aantal kinderen, het specifiek-effect, is daarentegen negatief; hoe groter het aantal kinderen des te kleiner zal ceteris paribus het gemiddeld tegoed zijn. Daar, zoals gezegd, veelal het inkomen toeneemt met het aantal kinderen zullen in het algemeen inkomen en specifiek-effect het tegoed in tegengestelde richting beïnvloeden. Van tevoren is niet te zeggen of het som-effect positief dan wel negatief zal zijn.

Het aantal personen met een gezin van eenzelfde samenstelling en onder ook overigens gelijke omstandigheden is in het milli-RPS-onderzoek 1955 betrekkelijk gering. Een indeling werd gemaakt van de gezinshoofden en de gehuw-

specifiek effect als gevolg van de toeneming van de gezins-grootte met één kind.

TABEL 5.

Gemiddeld saldo-tegoed en inkomen (globaal) van de gezinshoofden en gehuwde vrouwen met een spaarrekening bij de RPS, in de leeftijdsklasse van 20 tot 40 jaar naar het aantal kinderen in het gezin in 1955 (steekproefgegevens)

aantal kinderen	gemiddeld saldo-tegoed in gld. ultimo 1955 a)	gemiddeld inkomen (globaal) in gld. in 1955
0	360	4.600
1	250	4.500
2	270	5.000
3	240	5.100
4 of meer	140	5.100

a) Afgerond op f. 10.

Beroep.

Het aantal personen dat een beroep uitoefent, maakt ruim 45 pCt. uit van de rekeninghouders bij de RPS; rond 20 pCt. bestaat uit gehuwde vrouwen, ruim 25 pCt. zijn kinderen zonder beroep, terwijl de restgroep, een kleine 10 pCt. voornamelijk wordt gevormd door personen met een overgedragen inkomen, zoals gepensioneerden, weduwen, e.d. Verdeelt men de beroepsbeoefenaren naar de bedrijfstak waarin zij werkzaam zijn en de gehuwde vrouwen naar de bedrijfstak waarin de echtgenoot of verzorger werkzaam is, dan blijkt er van 1 januari 1951 op 1 januari 1956 een verschuiving te zijn opgetreden. Het aantal rekeninghouders dat valt onder de nijverheid is in de genoemde

In tegenstelling tot een eeuw geleden zijn het bereiden en afleveren van geneesmiddelen thans veelal gescheiden, vaak met tussenvoeging van een groothandel. Deze structuurwijziging heeft gevolgen voor de verdeling van de verantwoordelijkheid. Controle op identiteit en zuiverheid van de produkten geschiedt thans, al dan niet uitsluitend, rationeel bij de bron. Het afleveren aan de gebruikers geschiedt door apothekers, apotheekhoudende artsen, gediplomeerde drogisten of door detailverkopers. De wetgever moet vaststellen, wie tot bepaalde handelingen onder bepaalde voorwaarden bevoegd is. Uit de structuuranalyse volgt wie bepaalde handelingen onder bepaalde omstandigheden rationeel verrichten kan. Daarom gaat schrijver van de functie-analyse uit en niet van de betrokken subjecten. Veel zal ter nadere regeling aan de uitvoerende macht moeten worden overgelaten. De rechtszekerheid eist evenwel, dat de hoofdpunten van die regelingen in de Wet worden genoemd en dat er een beroepsrecht op de besluiten van de uitvoerende macht is.

De structuur van de geneesmiddelenvoorziening en de daaruit voortvloeiende wettelijke eisen

Structuuranalyse.

De kracht van Thorbecke als wetgever, die ook op de Wet op de artseneerbereidkunst van 1865 zijn stempel heeft gedrukt, ligt voor een belangrijk deel in het feit, dat hij steeds een duidelijk beeld had van de structuur van hetgeen een wettelijke regeling eiste. Nu de structuur van de geneesmiddelenvoorziening sterk veranderd is, is de oude Wet sinds lang niet meer te handhaven. Het is daarom dienstig een schets van de huidige structuur te geven en na te gaan welke wettelijke regelingen daardoor worden vereist.

(vervolg van blz. 186)

periode toegenomen, terwijl het aantal uit het krediet-, bank- en verzekeringswezen en de land- en tuinbouw en vissery is verminderd. Dit geldt zowel voor degenen die een beroep uitoefenen als voor hun huisgenoten. De verdeling van 1 januari 1956 is opgenomen in tabel 6.

TABEL 6.

Verdeling van de rekeninghouders naar de bedrijfspgroep, waarin de rekeninghouder of de echtgenoot c.q. verzorger van de rekeninghouder werkzaam is, in pCt. van het totaal

bedrijfspgroep	personen met een beroep	personen zonder beroep	
		gehuwde vrouwen	kinderen
nijverheid	42	46	41
land- en tuinbouw a)	7	6	12
handel	13	16	11
verkeerswezen b)	12	10	11
financiewezen c)	2	2	2
vrije beroepen	11	5	8
Overheid (excl. onderw.)	10	14	10
onderwijs en eredienst	5	1	5
	100 d)	100	100

a) Incl. veeteelt, vissery, jacht.

b) Incl. hotel-, café- en restaurantbedrijf en P.T.T.

c) Krediet-, bank- en verzekeringswezen.

d) Verschil door afronding.

Zoals reeds in de eerder genoemde publikatie werd vermeld, letten de werkers in de financiële sfeer meer op het rendement van hun besparingen dan de overige groepen; deze rekeninghouders zullen dus vlugger overschakelen op een andere vorm van belegging van spaargelden, indien dit in hun voordeel is. Per 1 januari 1951 was het aantal rekeninghouders uit krediet-, bank- en verzekeringswezen relatief groot. Wellicht hadden velen toen — in afwachting van

in de vraag, of het ontwerp van Wet op duidelijke en voldoende wijze met die structuur rekening houdt, treden wij thans niet; dat is primair ter beoordeling van de Staten-Generaal.

De geneesmiddelen werden in Thorbecke's tijd op een voor iedere patiënt speciaal voorgeschreven recept door de apotheker voornamelijk uit gedroogde of verse plantaardige grondstoffen bereid. Het bereiden en het afleveren van geneesmiddelen was zo een ononderbroken handeling. Thans is de bereiding veelal afgescheiden van het afleveren.

een verbetering op de kapitaalmarkt — een toevlucht voor hun spaargelden gezocht bij de spaarbanken, en waren deze gelden in 1956 weer ten dele hieraan onttrokken.

De sterke stijging van de omvang der besparingen bij de boerenleenbanken in de hier beschouwde periode kan mede veroorzaakt zijn doordat personen uit de agrarische sector sedert 1950 hun besparingen in grotere mate naar de boerenleenbanken hebben gebracht; dit kan tevens geleid hebben tot de afnemng van het aantal rekeninghouders bij de RPS uit deze sector.

Samenvatting.

Een permanente steekproef uit de rekeningen van de RPS (milli-RPS) en een enquête gehouden onder de desbetreffende spaarders, maken het mogelijk aard en gedrag van deze spaarders te onderzoeken. Het relatief grote aantal spaarders bij de RPS geeft aan de resultaten een ruimere betekenis dan uitsluitend een bedrijfseconomische. De levenscyclus wordt weerspiegeld in een spaaringscyclus. De ongetrouwden sparen gemiddeld beter dan de getrouwden. In een gezin worden de besparingen van de ouders zowel door de hoogte van het inkomen als door de gezinsomvang beïnvloed. Gemiddeld neemt het saldo-tegoed op de spaarrekening af bij toeneming van het aantal kinderen. Van de werkers in de verschillende bedrijfstakken vormen die uit het krediet-, bank- en verzekeringswezen een groep, welke relatief de meeste aandacht geeft aan het rendement van hun besparingen.

Amsterdam.

W. HORN.

De geneesmiddelen voor menselijk gebruik worden bereid in:

1. pharmaceutische fabrieken (binnen- en buitenlandse);
2. apotheken;
3. apotheken van apotheekhoudende artsen.

Zij worden aan de verbruikers *afgeleverd* door:

1. apotheken;
2. apotheekhoudende artsen;
3. drogisten, voor zover het geen U.A.-artikelen zijn ¹⁾;
4. ziekenhuizen;
5. het Rode Kruis en de kruisverenigingen;
6. zgn. andere erkenden dan drogisten (detailverkopers);
7. niet erkenden.

Bovendien dienen artsen en verpleegsters geneesmiddelen toe.

Tussen de bereiding in het groot en de aflevering, resp. het recepteren, bevindt zich veelal de *groothandel*.

De structuuranalyse moet aangeven wie bepaalde handelingen rationeel onder bepaalde omstandigheden kan verrichten; de wetgever moet aangeven *wie tot wat* bevoegd is en onder welke *voorwaarden*.

Het bereiden.

Een *pharmaceutische fabriek* is een fabriek, die geneesmiddelen bereidt, doch deze niet rechtstreeks aan de uiteindelijke verbruiker aflevert. Voor een deel levert de fabriek verpakte geneesmiddelen, voor een ander deel zijn het onverpakte geneesmiddelen. Deze laatste dienen als grondstof voor de receptuur. Vaak gaat het om ingewikkelde chemotherapeutica, antibiotica en hormoonpreparaten, waarvan alleen bij de fabricage de maatregelen kunnen worden getroffen, die zekerheid ten aanzien van identiteit en kwaliteit geven. Het is niet doelmatig en in vele gevallen zelfs technisch onmogelijk de controle uitsluitend vlak voor het afleveren aan de patiënten te doen geschieden. Controle bij de bron en tijdens het fabricageproces is hier vereist.

Uit het bovenstaande volgen bepaalde voorwaarden, die in de Wet genoemd behoren te zijn, nl.:

a. In de fabriek wordt gewerkt onder een bevoegde en verantwoordelijke leiding. Wie in een bepaald geval als bevoegd beoordeeld moet worden, hangt van omstandigheden af en dit is dus een kwestie van uitvoering. Al naar de omstandigheden kunnen bevoegd zijn: een apotheker, een chemicus, een bioloog, een bacterioloog en voor zeer eenvoudige fabricageprocessen bijv. een apothekers-assistent.

b. De fabriek beschikt over een laboratorium, dat voldoende geëquipeerd is om de in deze fabriek noodzakelijke onderzoeken te verrichten. Het bepalen, wat in een concreet geval hier geëist moet worden, is weer een zaak voor de uitvoerende macht.

c. De fabriek moet, wat inrichting en hygiëne betreft, aan door de uitvoerende macht te stellen eisen voldoen.

d. Fabrieken leveren geneesmiddelen uitsluitend aan wie voor deze geneesmiddelen de bevoegdheid tot het afleveren aan de uiteindelijke gebruikers hebben, dan wel aan de pharmaceutische groothandel.

Voldoet een fabriek aan deze eisen, dan moet haar een vergunning worden verleend. Deze kan in het belang van de volksgezondheid slechts worden geweigerd, resp. al of niet tijdelijk worden ingetrokken bij gemotiveerd besluit

¹⁾ U.A.-artikelen mogen uitsluitend door apothekers worden afgeleverd; U.R.-artikelen leveren apothekers uitsluitend op recept af.

van de Minister, wanneer aan bovengestelde voorwaarden niet is voldaan, dan wel feitelijke gedragingen van de desbetreffende onderneming of leiding daartoe aanleiding geven.

Zowel hier als elders, waar aan de uitvoerende macht zulk een bevoegdheid gegeven wordt, dienen belanghebbenden een beroepsrecht te hebben.

Het zal doelmatig zijn te bepalen, dat het verrichten van enkele eenvoudige fabricageprocessen, zoals drageren en verpakken van met name te noemen geneesmiddelen of groepen daarvan, zonder vergunning mag geschieden.

De *apotheek* is het bedrijf van een apotheker, waarin *alle* geneesmiddelen mogen worden bereid, resp. afgeleverd. Uit dien hoofde moet een apotheker aan het hoofd staan. Uit de functie vloeit verder voort, dat de wetgever onder andere dient te stellen, dat de apotheker moet beschikken over een minimum assortiment van geneesmiddelen en grondstoffen daarvoor en over een laboratorium dat toereikend is. Er dient onder andere een speciale ruimte voor het bereiden en een voor het spoelen, etc. te zijn. Heeft de wetgever deze eisen, die uit de functievervulling voortvloeien, genoemd, dan kan de detaillering aan de uitvoerende macht worden overgelaten.

De eisen, te stellen aan een apotheek van een apotheekhoudende arts kunnen lager zijn en misschien is het voldoende deze geheel door de uitvoerende macht te laten vaststellen.

Het afleveren.

Na deze opsomming van hen, die de functie van het bereiden van geneesmiddelen vervullen en de voor een goede functievervulling te stellen wettelijke eisen, dient thans de functie van het aan de uiteindelijke gebruiker afleveren te worden onderzocht.

Wij noemen eerst de *apotheek*, omdat deze de functie het meest algemeen vervult. Hier worden geneesmiddelen, al dan niet op individueel recept, afgeleverd. De wetgever dient te bepalen, dat bepaalde geneesmiddelen slechts op recept verkrijgbaar zijn. Het is weer een taak van uitvoering vast te stellen welke geneesmiddelen hieronder vallen (U.R.-lijst).

Verder kan het een taak van de wetgever zijn vast te stellen, dat bepaalde geneesmiddelen uitsluitend door apothekers aan de uiteindelijke gebruiker mogen worden afgeleverd, terwijl de uitvoerende macht dan weer vaststelt, welke geneesmiddelen dat zijn (U.A.-lijst).

Terwijl het vaststellen van deze U.R.- resp. U.A.-lijst een daad van uitvoering is, moet de procedure daartoe weer in de Wet worden vastgelegd.

Aangezien velerlei aspecten in ogenschouw moeten worden genomen opdat deze lijsten volledig met de belangen van de volksgezondheid overeenkomen en anderzijds toch slechts uitsluitend op die belangen gericht zijn, is het noodzakelijk, dat een door de Kroon in te stellen commissie de Minister gemotiveerd adviseert, terwijl de Minister zijnerzijds ook weer gemotiveerd dient te beslissen.

Het komt ons voor, dat de commissie onvoldoende geïnformeerd zal kunnen zijn als zij de desbetreffende fabrikant niet in de gelegenheid zou stellen zijn zienswijze schriftelijk en mondeling aan de commissie kenbaar te maken. De wetgever moet onzes inziens aangeven hoe in principe de commissie dient te zijn samengesteld. De keuze van de personen is weer uitvoering.

Een doelmatige samenstelling van deze commissie is naar onze mening de volgende:

1. de pharmaceutische hoofdinspecteur;
2. een pharmaceutisch deskundige;
3. een medisch deskundige;
4. een gevestigd apotheker;
5. een wetenschappelijke vertegenwoordiger van de geneesmiddelenindustrie;
6. een, zo mogelijk, wetenschappelijke vertegenwoordiger van de groothandel in geneesmiddelen;
7. een drogist.

De apotheker heeft dus de meest algemene bevoegdheid tot afleveren en ten aanzien van bepaalde geneesmiddelen een uitsluitende. Hiermede is de functie van de apotheker met betrekking tot het afleveren omlijnd.

De *apotheehouder* is een arts, die in de gevallen, waarin receptuur resp. aflevering niet redelijkerwijze door een apotheker kan geschieden, voor zijn eigen patiëntenkring deze functies overneemt.

De bevoegdheid van de arts is in deze gevallen niet tot bepaalde soorten geneesmiddelen beperkt, maar er zal toch niet verwacht mogen worden, dat hij een winkel met een vrij uitgebreid assortiment heeft. Daarom is er steeds op het platteland behoefte geweest aan detaillisten, die hier een aanvullende functie vervullen. Bij hen betreft de plattlandsbevolking veelal de zgn. drogisterij-artikelen.

Terwijl de drogist, voor zover hij geneesmiddelen verkoopt, dus in de steden een concurrent van de apothekers is, heeft hij op het platteland een aanvullende functie met betrekking tot de apotheehouder. Zij zijn hier dus complementair in plaats van concurrent.

Zo goed als er plaatsen zijn met een te kleine bevolking voor de vestiging van een apotheek, zo zijn er ook plaatsen met een te geringe bevolking voor een drogisterij. Hier hebben „andere erkenden”, meestal kruideniers, de functie van distribuut van de zeer eenvoudige geneesmiddelen en huismiddeltjes.

Functioneel zijn dus de volgende distribuutanten te onderscheiden:

- a. de apotheek levert *alle* geneesmiddelen, doch eventueel uitsluitend op recept;
- b. de drogist levert alleen die geneesmiddelen, die niet aan de apotheker zijn voorbehouden (U.A. en uiteraard U.R.); hij levert voorts niet op individueel recept;
- c. de „overige erkenden” leveren uitsluitend enkele populaire geneesmiddelen (huismiddeltjes).

De vak kennis van de „overige erkenden” is in het algemeen onvoldoende om, uit oogpunt van de volksgezondheid, hen het gehele drogistassortiment toe te vertrouwen. Verwarring van bijv. zuiveringszout en zuringzout zijn daartoe te gevaarlijk. Daarom moet het volledige drogistassortiment, uit hoofde van de volksgezondheid, voorbehouden blijven aan hen, die de daartoe nodige vakbekwaamheid hebben.

De vestigingswet Bedrijven 1954 kent het stelsel van persoonlijke vergunningen niet, maar in een op de volksgezondheid betrekking hebbende wet kan dit onzes inziens moeilijk gemist worden. Het moet namelijk mogelijk zijn op grond van de persoonlijke gedragingen, waaruit bijvoorbeeld grove onachtzaamheid blijkt of herhaalde wetsontduiking, iemand de uitoefening van de detailhandel in geneesmiddelen te beletten.

Uit de functies volgen onzes inziens de volgende eisen. De *drogist* behoeft een vergunning op grond van de Geneesmiddelenwet en verkrijgt deze als:

- a. hij op grond van de Vestigingswet Bedrijven bevoegd is zich als drogist te vestigen;

- b. zijn bedrijf aan redelijk te stellen eisen voldoet;
- c. geen feiten of omstandigheden bekend zijn die het uitoefenen van het drogistenberoep door hem ongewenst maken.

Ten aanzien van de „overige erkenden”, die natuurlijk ook aan de eisen van de Vestigingswet Bedrijven moeten voldoen, zal in de eerste plaats een positieve lijst moeten worden opgesteld van de eenvoudige geneesmiddelen, die zij mogen verkopen. De „overige erkenden” zullen onzes inziens eveneens een vergunning behoeven, terwijl over verlening of intrekking daarvan advies van de burgemeester van de gemeente van vestiging moet worden ingewonnen. Door hem zullen de volgende vragen moeten worden beantwoord:

1. is verlening van de vergunning op grond van de plaatselijke situatie gewenst?
2. zijn er bezwaren tegen de persoon van de aanvrager?

Apotheker, drogist en „overige erkenden” kunnen de aflevering van geneesmiddelen over het gehele land tot in de uithoeken verzorgen. Deze functie wordt dus volledig vervuld en uit een oogpunt van geneesmiddelen distributie zouden andere detaillisten niet noodzakelijk zijn. Toch ziet men soms geneesmiddelen in andere winkels. Deels is dit een gevolg van het feit, dat geneesmiddelen kunnen overgaan in de categorie suikerwerk, enz. Dit is bijvoorbeeld het geval met eucaliptus-bonbons, medicinale pepermunt, dropsoorten, enz. Verder zijn er geneesmiddelen die zeer algemeen zijn en is de grens met niet-geneesmiddelen moeilijk te trekken, zoals bij levertraan, vaseline, talkpoeder, medicinale zepen, etc.

Er is onzes inziens geen enkel houdbaar argument uit het oogpunt van de volksgezondheid aan te voeren om de verkoop van deze artikelen aan een vergunning te binden. Ook uit een oogpunt van branche-afgrenzing op grond van de vestigingswetgeving lijkt ons een monopoliseren ongewenst. Het distributiesysteem zou dus aangevuld moeten worden met het opstellen van een lijst van artikelen die, behoudens nadere regeling door vestigingsbesluiten, vrij verkocht mogen worden. Zowel de economische vrijheid als de rechtszekerheid zal daardoor worden gediend.

Ten slotte moeten wij nog enige instanties onder het oog zien, die in bepaalde gevallen een al dan niet zeer beperkt assortiment van geneesmiddelen afleveren. Wij bedoelen hier het Rode Kruis, ziekenhuizen en sommige kruisverenigingen. Voor zover deze zelf over een gevestigde apotheek beschikken zijn hier geen problemen. Maar dat is niet altijd het geval. Thans betrekken deze instanties hun medicamenten veelal in het groot bij de pharmaceutische groothandel of bij de desbetreffende fabrikant. Van bezwaren is hier niet gebleken. De vraag is thans welke betekenis het heeft in zulke gevallen verplicht voor te schrijven dat de levering via een gevestigde apotheek plaats zal vinden.

Deze geneesmiddelen worden in relatief grote hoeveelheden bij de pharmaceutische groothandel, resp. bij de fabrikant betrokken. In vele gevallen, onder andere als het verpakte artikelen betreft of ampullen, is zelfs een controle van de apotheek op identiteit en kwaliteit onmogelijk, resp. blijft deze om economische redenen achterwege. Zowel het ziekenhuis als de apotheek moeten hier kunnen vertrouwen op hun leverancier, die trouwens veelal apothekers als deskundigen in dienst heeft.

Ons is niet duidelijk welke grotere zekerheid verkregen zou worden indien de fabriek aflevert aan een gevestigde apotheek en deze aan het ziekenhuis. Wel komt het ons

voor, dat het inschuiven van een extra schakel tot kostenverhoging zal leiden. Voor een belangrijk deel zal deze kostenverhoging op de duur ten laste van de ziekenfondsen komen.

Uit deze structuur volgt, dat het gewenst is in de Wet een bepaling op te nemen waardoor het mogelijk wordt aan bepaalde rechtspersonen of groepen van natuurlijke personen de voor hun functievervulling noodzakelijke geneesmiddelen te leveren (Rode Kruis, ziekenhuizen, kruisverenigingen, artsen, etc.).

De handel.

Tussen de bereiding in het groot en de aflevering aan de verbruiker, bevindt zich veelal de groothandel, al dan niet geïntegreerd met fabricage of import. De groothandel koopt geneesmiddelen en substanties en levert die af aan hen, die bevoegd zijn deze, anders dan voor persoonlijk gebruik, te ontvangen. Door voorwaarden te stellen ten aanzien van de leveranciers en de afnemers van de groothandel, kan er voor gewaakt worden, dat geneesmiddelen noch van twijfelachtige oorsprong zijn, noch naar twijfelachtige bestemmingen gaan.

De groothandel zal, zowel voor het kopen als voor het verkopen, op grond van een vergunning moeten handelen. Deze vergunning dient ons inziens gegeven te worden indien de groothandel:

- a. voldoet aan de eisen, zo die gesteld zijn, van de vestigingswetgeving;
- b. onder deskundige leiding werkt;
- c. indien de inrichting voldoet aan de te stellen eisen;
- d. indien, voor zover niet-verpakte artikelen verhandeld worden, een laboratorium aanwezig is waar de noodzakelijk te verrichten onderzoekingen kunnen worden verricht;
- e. geen feiten of omstandigheden zijn gebleken, die het bedrijf of de bevoegde leiding ongeschikt maken om de functie uit te oefenen.

Zulk een opstelling van de aard van de eisen dient onzes inziens in de wet te zijn opgenomen, terwijl de uitwerking daarvan weer tot de bevoegdheid van de uitvoerende macht behoort. De vergunning zal door de Minister bij gemotiveerd besluit, waarvan beroep op de Kroon mogelijk is, moeten worden geweigerd of tijdelijk dan wel blijvend worden ingetrokken indien deze in strijd is met de hiervoor gestelde eisen.

Import en export.

Geneesmiddelen zullen alleen geïmporteerd, resp. geëxporteerd mogen worden door hen, die daartoe een vergunning hebben. De importeur zal aan dezelfde categorieën van voorwaarden moeten voldoen als de groothandel. Tevens zal moeten worden bepaald, dat hij verpakte geneesmiddelen alleen importeert van fabrieken, die aan overeenkomstige eisen voldoen als voor de binnenlandse fabrieken zijn gesteld. Voor onverpakte geneesmiddelen en substanties zal hij zelf verantwoordelijk voor de deugdelijkheid moeten zijn. Hij zal steeds in staat moeten zijn aan de pharmaceutische hoofdinspecteur de herkomst van de door hem geïmporteerde geneesmiddelen en substanties op te geven.

Ten slotte is het, in verband met de gewenste industriële ontwikkeling van Nederland, ook noodzakelijk de export van geneesmiddelen aan een vergunning te binden. Hierbij zal bepaald moeten worden, dat de geneesmiddelen van een in Nederland toegelaten fabriek, of handelaar in geneesmiddelen afkomstig moeten zijn. Voor zover het driehoekshandel betreft en de geneesmiddelen over de Nederlandse

grens naar hun bestemming worden vervoerd, zullen deze van een certificaat van deugdelijkheid voorzien moeten zijn. Door zulk een regeling kan bereikt worden dat Nederland op dit gebied een goede naam behoudt.

Definities van geneesmiddelen en verpakte geneesmiddelen.

Thans moeten wij ons nog beraden op de definitie van geneesmiddelen, resp. op die van verpakte geneesmiddelen. Deze begrippen zijn voor deze hele materie essentieel. Definieert men deze, hetzij te eng, hetzij te ruim, dan zal dit bij de toepassing van de nieuwe wet soortgelijke moeilijkheden geven als de definitie van artseneijbereidkunst in de oude Wet. Ter ontlasting van Thorbecke dient hier te worden gezegd, dat *zijn* definitie in *zijn tijd* juist was.

Algemeen kan men geneesmiddelen omschrijven als zelfstandigheden, die tot geneeskundig gebruik voor mensen worden afgeleverd, dan wel daartoe bestemd zijn. Of een zelfstandigheid een geneesmiddel in deze zin is, hangt van de omstandigheden af. Hieruit volgt, dat deze omstandigheden in ogenschouw moeten worden genomen bij het beoordelen van de vraag, of iemand buiten zijn bevoegdheid ten aanzien van geneesmiddelenbereiding, -verhandeling of -aflevering is getreden. Het komt ons voor, dat de rechter in ieder speciaal geval uit zal moeten maken of iets toen een geneesmiddel was.

Probeert men, wat alleen van geval tot geval te beoordelen is, desondanks toch in een algemene formule vast te leggen, dan komt men tot allerlei gewrongen formuleringen, die nu eens veel te ruim, dan weer veel te beperkt zijn.

Definieert men bijvoorbeeld het geneesmiddel als een zelfstandigheid, die in de apotheek aanwezig is, op recept is bereid of een verpakt geneesmiddel is, dan zijn volgens deze definitie onverpakte kininepillen, hoofdpijnpoeders, laxetabletten, enz. geen geneesmiddel als zij niet in een apotheek zijn of daaruit afkomstig.

Als het geen geneesmiddelen zijn, dan is hun bereiding, hun verhandeling en hun aflevering ook geen bereiden, verhandelen of afleveren van geneesmiddelen. Met andere woorden, men zet de deur wagenwijd open voor allerlei knoeiers.

Definieert men verpakte geneesmiddelen als zelfstandigheden die verpakt zijn en die worden of *worden* (!) aangeduid of aangeprezen als zijnde geschikt voor genezing, enz., dan vallen daar ook onder medicinale pepermint, honing, cognac en zelfs tabak, om van tafelwaters maar te zwijgen.

Verder dient de vraag gesteld te worden: wat is een verpakking, kennelijk bestemd om het artikel daarin aan de verbruiker af te leveren?

Er zullen niet veel geneesmiddelen zo los in het handje verkocht worden. Meestal bevinden zij zich in een zakje, een potje of een flesje. Als dat zo maar een zakje is, is de zaak nog wel duidelijk genoeg, maar als er nu eens wat zorg aan dat zakje gegeven is en er bijvoorbeeld de inhoud en het gewicht op staat? En als dit zakje of potje nu eens niet gevuld werd op het moment van het afleveren, maar van tevoren in een grotere of kleinere serie?

Wat verandert er nu weer als niet de detaillist van tevoren ingepakt heeft, maar hij heeft dit laten doen door de fabriek? Op deze wijze gaat het zgn. onverpakte artikel heel geleidelijk in het verpakte over. Als wij naar de uiterlijke vorm kijken, zonder ons van de economische functie van het verpakte artikel rekenschap te geven, komen wij er niet uit.

Essentieel is of de verpakking als een element van de aflevering, dan wel als een element van de bereiding moet worden

Bij de bouw van kernenergiecentrales in Nederland kan in het huidige stadium reeds ongeveer 30 pCt. van de kosten in Nederlandse valuta worden besteed, wanneer de reactor door een Britse maatschappij wordt geleverd. Getracht zou kunnen worden door eigen technische ontwikkeling het Nederlandse aandeel in de bouwkosten relatief te vergroten; van de totale investering zou 60 à 70 pCt. in Nederland kunnen worden besteed. De schatting, dat een kernenergiecentrale een ca. 2 à 3 maal zo hoge investering zou eisen als een conventionele, blijkt voor de eerste periode van toepassing ongeveer juist. Kernenergie kan bij een vrij hoge bedrijfstijd reeds thans met conventionele energie concurreren. In Groot-Brittannië meent men, dat in de periode van thans tot 1990 de kostprijs voor kernenergie zal worden gehalveerd. Hoewel de bestreken periode te lang is om aan deze stelling veel waarde toe te kennen, zijn technisch de mogelijkheden voor een dergelijke drastische verlaging der kosten voor kernenergie aanwezig.

In „R.C.N.-bulletin”¹⁾ hebben wij een uiteenzetting gegeven over de investeringslasten voor kernenergiecentrales en de kosten voor verschillende onderdelen van de centrale (zie figuur 1). Deze gegevens, die gebaseerd zijn op bij het R.C.N. verrichte studies over de bouw van kernenergiecentrales in Nederland, zijn in de eerste plaats

¹⁾ Zie: „De bouw van kernenergiecentrales in Nederland”, door A. A. de Boer in R.C.N.-bulletin II, 1, blz. 1.

(vervolg van blz. 190)

gezien. Is het een element van de bereiding (in het groot), dan wordt het in diezelfde verpakking door een meestal groot aantal detaillisten verkocht. Is het een element van de aflevering, dan wordt het in die verpakking uitsluitend door de afleverende detaillist verkocht. Op welk tijdstip deze detaillist het verpakt, namelijk bij de aflevering of van te voren in een serie, doet hier niet ter zake. Evenmin is het essentieel of die detaillist dit artikel persoonlijk verpakt heeft dan wel heeft laten verpakken. Essentieel is, dat deze detaillist en hij alleen, het artikel in die verpakking aflevert. Daardoor ontbreekt in dat geval de typische problematiek van het zgn. verpakte artikel, c.q. merkartikel.

Wij moeten dus het verpakte geneesmiddel definiëren als een geneesmiddel in een verpakking, die niet door of kenmerkend voor de afleverende detaillist is aangebracht en dat door merk of wijze van verpakking zich van soortgelijke artikelen onderscheidt. Door deze laatste toevoeging vallen doosjes met zinkzalf, etc., die niet het kenmerk van merkartikelen of spécialité's dragen, automatisch buiten de definitie. Door te spreken van *kenmerkend* wordt tevens duidelijk uitgesproken, dat het drukken van de naam en het adres van de detaillist op het merkartikel, niet voldoende is om het artikel als niet verpakt artikel te beschouwen. Zulk een adresvermelding is dan niet als kenmerkend naast het fabrikantenmerk te beschouwen.

Hebben wij met een in deze zin verpakt artikel te maken, dan ontstaat de speciale problematiek van het merkartikel, waarbij hier van belang is de mogelijkheid van algemene aanprijzing (reclame). Dat in dit geval een toezicht gewenst kan zijn, is duidelijk.

Slotopmerking.

Het is niet onze bedoeling geweest het gehele terrein, dat

Produktiekosten van kernenergie in Nederland

van toepassing op het type, dat in Groot-Brittannië gebouwd wordt. Het bleek, dat in het huidige stadium reeds ongeveer 30 pCt. van de kosten voor een kernenergiecentrale bestaat uit posten, die in Nederlandse valuta kunnen worden betaald, wanneer de reactor bijv. door een Britse maatschappij wordt geleverd. Deze 30 pCt. betreft het civiele gedeelte en de constructie van de onderdelen ter plaatse.

door een wet op de geneesmiddelenvoorziening geregeld moet worden, te behandelen. Evenmin hebben wij het in behandeling zijnde ontwerp aan kritiek willen onderwerpen. Deel van onze analyse was de economische structuur van de geneesmiddelenvoorziening aan een zodanig onderzoek te onderwerpen, opdat deze structuur duidelijk onderkend kan worden. Wij gingen daarbij niet uit van de *subjecten*, die zich op dit gebied bewegen, maar van de *functies*, die hier te onderscheiden zijn.

Het is onze persoonlijke overtuiging, dat een wet, die een duidelijk beeld en een duidelijke afbakening van de functies geeft, niet alleen leesbaarder is, maar ook tot een betere hantering zal leiden dan een wet, waarin de structuuranalyse niet herkend wordt.

Ten overvloede wijzen wij er op, dat een economische analyse, als hierboven, nog in geen enkel opzicht preludeert op de afgrenzing van de economische belangen tussen de functionarissen. Op grond van een duidelijke onderscheiding van de functies kan men zowel een groter als een kleiner terrein, resp. voor apothekers, apotheekhoudende artsen, pharmaceutische fabrieken, groothandelaren, drogisten en overigen reserveren.

Bij een onduidelijke functie-onderscheiding hangt te veel van de interpretatie door de uitvoerende macht af. Hierdoor wordt niet alleen de rechtszekerheid geschaad, maar is het tevens onvermijdelijk, dat bepaalde groepen spoken gaan zien, waar die niet zijn, resp. dat de praktijk zich in geheel andere richting kan gaan ontwikkelen dan de wetgever heeft bedoeld.

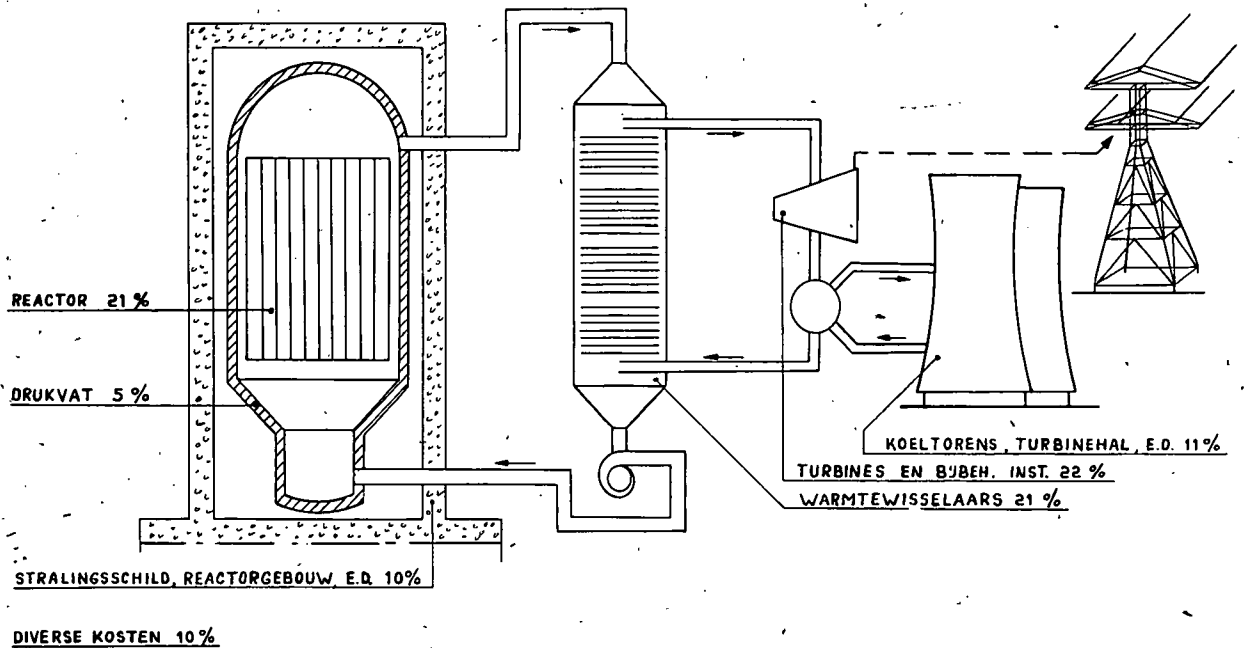
De geschiedenis van de oude Wet, *nadat de economische structuur gewijzigd was*, is een leerzaam voorbeeld van wat een wet, die niet op de economische structuur is afgestemd, wel en niet vermag!

Amsterdam.

Dr. W. J. VAN DE WOESTIJNE.

FIGUUR 1.

Investering in een kernenergiecentrale van het Britse type

Deze 30 pCt. zijn echter geen maximum voor het Nederlandse aandeel. In de eerste plaats is het mogelijk, dat een deel van het werk van buitenlandse ondernemingen door deze in Nederland wordt uitbesteed. Daarnaast zou getracht kunnen worden door eigen technische ontwikkeling het Nederlandse aandeel in de bouwkosten relatief te vergroten. Dit behoeft echter niet te betekenen, dat men zich in Nederland reeds in het huidige beginstadium moet gaan begeven op het gebied van buitenlandse specialisten die ons verschillende onderdelen zeker goedkoper kunnen leveren dan wij deze zelf kunnen fabriceren, zelfs na jarenlange research.

Wel zijn er verschillende delen van de centrale waarop reeds thans een Nederlandse activiteit zou kunnen worden geconcentreerd. Wij denken hierbij bijv. aan de constructie van warmtewisselaars, die alleen reeds een bedrag van de totale investering uitmaken, dat in de buurt ligt van 21 pCt. Een ander, belangwekkend onderdeel is verder het drukvat, waarin een reactor zich bevindt. Hier is het de lastechniek die aan bepaalde eisen moet voldoen. Het betreft hier echter een technische aangelegenheid die op geen enkele wijze een speciale nucleaire know-how eist. Ditzelfde geldt voor enkele andere onderdelen die in Nederland gebouwd zouden kunnen worden, zoals onderdelen van de instrumentatie en de regelapparatuur. Het zou ons echter te voeren in het kader van dit artikel hierover nadere specificaties te geven.

Beperken wij ons tot genoemde onderdelen: het civiel gedeelte van de bouw (21 pCt.), het reactorvat (5 pCt.) en de warmtewisselaars (21 pCt.), dan komen wij reeds tot een Nederlands aandeel van bijna 50 pCt. Voegen wij hieraan nog de elektronica toe en de constructie van in het buitenland vervaardigde onderdelen, dan blijkt dat 60-70 pCt. van de totale investering in Nederland besteed zou kunnen worden. Het spreekt vanzelf, dat deze percentages van geval tot geval kunnen variëren; het gaat hier echter in de eerste plaats om de orde van grootte.

Wat betreft de kosten van de reactorcentrale als geheel, ook hierover is thans iets meer bekend. De boven aangehaalde berekening gold een centrale van het type, zoals dat in Groot-Brittannië uit de Calder Hall centrale is ontwik-

keld. Nu deze reeds enige tijd in gebruik is en verschillende nieuwe centrales worden gebouwd of voorbereid, is het mogelijk meer gedetailleerde informatie te geven. Daarbij blijkt, dat de schatting die wij in 1954 maakten, nl. dat een kernenergiecentrale een ca. 2 à 3 maal zo hoge investering zou eisen als een conventionele²⁾, voor de eerste periode van toepassing ongeveer juist is.

Vanzelfsprekend is het streven erop gericht door technische verbeteringen, die kunnen leiden tot verhoging van de capaciteit van een bepaalde reactor, deze verhouding te doen dalen. Door verhoging van het thermisch rendement, dat tegenwoordig nog in de buurt van 25 tot 30 pCt. ligt, zal tevens de invloed van deze hoge investering op de uiteindelijke energieprijzen nog kunnen verminderen. Dit hogere rendement kan bereikt worden door opvoering van de temperatuur in de reactor. Hieraan zijn problemen verbonden die o.a. verband houden met structuurveranderingen in metallisch uranium. Onderzoekingen naar de mogelijkheid om oxiden als splijtstof te gebruiken, in plaats van de bij het type Calder Hall gebruikelijke metallische splijtstofelementen, maken deel uit van de pogingen in deze situatie verbetering te brengen.

De centrale te Calder Hall zelf is geen goede representant voor de kernenergiecentrales wanneer wij ons afvragen of de kernenergie met klassieke energie kan concurreren. Zij is nl. mede bedoeld voor plutoniumproductie en daardoor niet naar het vermogen geoptimaliseerd. De relatieve investering is hierdoor vrij hoog. Onlangs is echter medegedeeld, dat de kosten van de nieuwe kernenergiecentrale Hinkley Point, Somerset, Engeland zijn begroot op f. 600 mln. bij een capaciteit van 500 MW elektriciteit. De investering is dus f. 1.200 per kW of wel 20 pCt. lager dan de in december 1956 door de Central Electricity Authority bestelde centrale die te Bradwell zal worden gebouwd. Bij deze investering is niet begrepen het bedrag voor de eerste splijtstoflading. Hiervan zijn de kosten voor vervanging verdisconteerd in de splijtstofkosten per geproduceerde eenheid; over dit bedrag, dat in de buurt ligt van f. 300-f. 350 per kW (elektrisch) vermogen, wordt alleen rente berekend.

²⁾ Zie: „De kosten van kernenergie”, door A. A. de Boer en M. Bogaardt in „E.-S.B.” van 28 juli 1954, no. 1938.

De vergelijking met conventionele centrales komt neer op de vraag bij welke bedrijfstijd de hogere investering voor de kernenergiecentrales gecompenseerd wordt door de lagere variabele kosten; onder bedrijfstijd dient men dan te verstaan het quotiënt tussen de netto-productie in kWu en de maximale belasting in kW.

Hierbij zijn er aan beide zijden onzekerheden. Zo is de steenkoolprijs sterk variabel; hij kan variëren van f. 55—f. 90 per ton, of, wanneer wij rekenen met gemiddeld 450 gr. steenkool per kWu elektriciteit, van 2,5 tot 4 cent per kWu. De variabele kosten voor een kernenergiecentrale zijn al evenzeer moeilijk te bepalen. Een duidelijk antwoord op de vraag, bij welke bedrijfstijd de beide produktiewijzen evenveel kosten per kW elektriciteit, is dan ook niet te geven.

Van de orde van grootte kan echter een indruk worden verkregen aan de hand van de gegevens die hierboven zijn vermeld. Wanneer men rekent met uranium, dat in de vorm waarin het in de reactor gebruikt wordt £ 20 per kg kost en waarvoor de Britse Atoomenergie Autoriteit £ 5 per kg terug betaalt als er per ton 3.000 megawatt-dag warmte aan onttrokken is, dan is de bedrijfstijd T, waarbij de beide centrales tegen dezelfde prijs stroom leveren, te berekenen. Het resultaat is weergegeven in figuur 2, waarin de betrokken waarden voor T zijn gegeven als functie van de steenkoolprijs. Bovendien is in onderstaande tabel een kostprijsberekening gemaakt, die echter slechts bedoeld is als illustratiëf rekenvoorbeeld. Onderhoudskosten zijn gelijk verondersteld; als reservefactor is 1,25 genomen en de investering in een klassieke centrale is geraamd op f. 550 per kW.

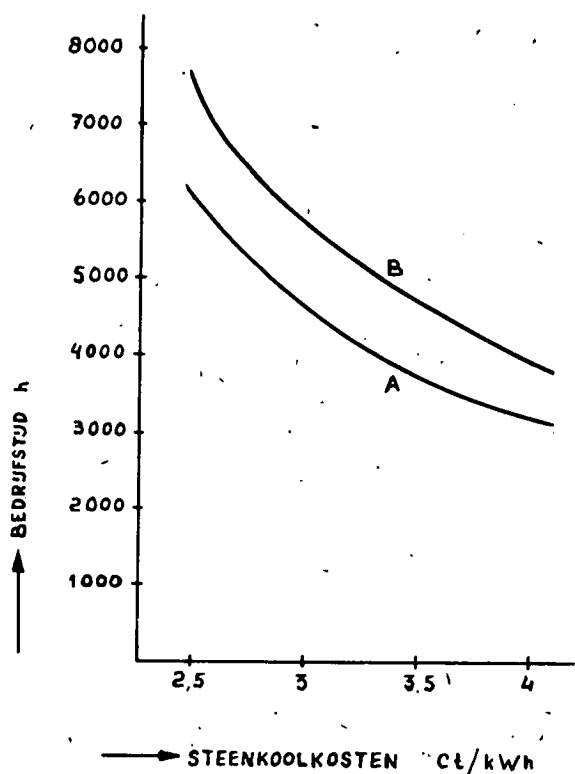

FIG. 2

Het verband tussen steenkoolprijs en bedrijfstijd, waarbij de produktiekosten voor kernenergie en conventionele energie gelijk zijn. Investering in kernenergiecentrale:
 A: f. 1.200/kW B: f. 1.400/kW. Overige veronderstellingen: zie tekst 2).

Aannamen:	Kernenergie	Steenkool
Bedrijfstijd	5.700 uren	5.700 uren
Reservefactor	1,25	1,25
Investering/kW	f. 1.400	f. 550
Brandstofkosten c/kWh	—	3
Splijstofkosten c/kWh	0,8	—
Kosten initiële lading /kW	f. 350	—
Onderhoud	0,5	0,5
Kosten in c/kWh -		
Investering (10 pCt.)	3,1	1,2
Kosten initiële splijstoflading (5 pCt.)	0,4	—
Brandstof	—	3,0
Splijstof	0,8	—
Onderhoud	0,5	0,5
	4,8	4,7

Wel dienen wij bij beschouwingen als de bovenstaande rekening te houden met het speculatieve karakter van de kostprijsberekeningen. Echter, wij menen, dat de Britse cijfers meer houvast geven dan bijv. de Amerikaanse. Dit vindt zijn oorzaak in het feit dat men in Groot-Brittannië werkt met een homogeen programma dat gebaseerd is op de keus van een speciaal reactortype⁴⁾. Is nl. eenmaal een systeem gekozen dan is daarmee het speculatieve karakter voor een belangrijk deel overwonnen. Zeker in het tweede stadium dat thans voor de deur staat en waarin men aan de hand van de praktijkervaring verbeteringen kan aanbrengen, waarvan ook de kwantitatieve economische consequenties zijn te overzien.

In Amerika echter is de praktische toepassing ten gevolge van de lage steenkoolprijzen aldaar in mindere mate urgent dan in Europa. De bouw van kernenergiecentrales is daar in sterkere mate experimenteel ook wat betreft de keuze tussen de vele reactortypes. De eerste centrale, Shippingport, is onlangs in gebruik genomen. De Amerikaanse gegevens tonen over het algemeen een vrij groot verschil tussen de geschatte kosten en de werkelijke kosten. Deze discrepantie heeft geleid tot een min of meer pessimistische stemming ten aanzien van de economische mogelijkheden van de kernenergie. Men kan dit pessimisme ten aanzien van de Verenigde Staten echter niet zonder meer op Europa toepassen, gezien de zeer verschillende omstandigheden in de beide werelddelen.

Tot zover de huidige situatie. Wat de toekomst brengt is niet te zeggen. Wel lijkt het waarschijnlijk, dat in de toekomst de kostprijsvergelijking ten voordele van de kernenergie zal doorslaan. De daling van 20 pCt. in de investering per kW ten opzichte van december 1956 wijst reeds in deze richting; uit een overzicht over de mogelijke technische verbeteringen waaraan in Groot-Brittannië thans gewerkt wordt en de daaruit voortvloeiende economische verbeteringen⁵⁾ blijkt duidelijk, dat er nog een ruime marge is die vermindering van de kostprijs voor kernenergie mogelijk maakt. Het valt buiten het bestek van dit artikel op de technische zijde van dit probleem in te gaan en wij volstaan dus met te vermelden, dat men in Groot-Brittannië dan ook op grond van deze overwegingen meent, dat in de periode van thans tot 1990 de kostprijs voor kernenergie zal worden gehalveerd. Hoewel het ons wil voorkomen, dat de voor deze prognose bestreken periode te

³⁾ Het is eenvoudig in te zien dat, wanneer het nodig blijkt aan te nemen, dat de onderhoudskosten voor de kernenergiecentrale bijv. 0,3 c/kWh hoger liggen dan bij een conventionele centrale, figuur 2 eenvoudig gemodificeerd kan worden door de bedragen op de abscis met 0,3 cent te vermeerderen.

⁴⁾ Zie: „Het Britse tienjarenplan voor de kernenergie”, door A. A. de Boer in „E.-S.B.” van 11 mei 1955.

⁵⁾ Zie: „Cost Factors in Nuclear Energy”, door J. A. Jukes in „The Industrial Challenge of Nuclear Energy”, O.E.E.C., Paris 1957.

Naar aanleiding van het feit, dat de Nederlandse veehouderij vooral ten aanzien van de afzet in het E.E.G.-gebied in bijzondere mate zou worden gedupeerd, indien de buitentarieven voor voergranen relatief hoger zouden worden dan die voor dierlijke produkten, gaat schrijver uitvoerig in op de vraag hoe hoog deze (incl. heffingen) maximaal mogen zijn in vergelijking met de reeds in het E.E.G.-verdrag vastgestelde tarieven voor dierlijke produkten. Uitgaande van een bepaalde invoerprijs voor dierlijke produkten en het invoerrecht daarop, wordt het maximale bedrag berekend dat geheven kan worden op het kwantum voergranen benodigd voor een gewichtseenheid dierlijk produkt, zonder de concurrentiepositie van het laatstgenoemde te schaden. Door voorts een bepaalde prijs voor voedergranen aan te nemen, wordt hieruit het „break-even“-tarief voor voergranen afgeleid. Uit de gemaakte berekeningen wordt geconcludeerd, dat de positie der dierlijke produkten vrij veilig zal zijn, indien de graantarieven in totaal maximaal 25 pCt. ad val. bedragen.

Het probleem.

In het verdrag van de Europese Economische Gemeenschap is aan de landbouw in verschillende opzichten een bijzondere plaats toegekend ¹⁾. De agrarische sector zal evenals de andere bedrijfstakken der E.E.G.-staten tegen concurrentie van niet-leden worden beschermd door een gemeenschappelijk invoertarief. Het verdrag opent evenwel bovendien de mogelijkheid, in het verband van een gemeenschappelijk landbouwbeleid ook andere protectionistische middelen toe te passen, zoals bijv. heffingen.

Voor de meeste produkten is het gemeenschappelijke invoerrecht reeds bekend, o.a. voor de dierlijke produkten eieren en varkensvlees. Voor granen heeft het overleg der E.E.G.-landen tot dusver nog niet tot een beslissing geleid. Dit is toe te schrijven aan het feit dat de granen in verschillende lid-staten weliswaar in sterke mate worden beschermd, doch slechts voor een gering deel met behulp van invoerrechten. Verwacht mag worden dat de landen, waar dit het geval is, niet bereid zullen zijn zich uitsluitend te verlaten op het buitentarief, als daarin alleen de eigenlijke invoerrechten zouden worden verdisconteerd. Zij zullen erop staan, dat ook rekening wordt gehouden met de overige protectionistische middelen, aangezien hun beschermingspolitiek tot dusver hoofdzakelijk op deze middelen steunde.

Dit behoeft niet te betekenēn dat het buitentarief voor granen op een andere wijze zal worden vastgesteld dan volgens de concrete bepalingen die daaromtrent in het E.E.G.-verdrag zijn opgenomen. In het kader van de gemeenschappelijke landbouwpolitiek, welke in de komende jaren tot stand moet komen, kan dit, zoals reeds is opgemerkt, worden aangevuld met heffingen. Het ziet

¹⁾ Zie o.a. „De Euromarkt en de landbouw” door Drs. W. le Mair in „E.-S.B.” van 11 en 18 september 1957.

(vervolg van blz. 193)

lang is om aan deze stelling erg veel waarde toe te kennen, ziet het ernaar uit, dat technisch de mogelijkheden voor een dergelijke drastische verlaging van de kosten voor kernenergie aanwezig zijn.

¹⁾s-Gravenhage.

Drs. A. A. DE BOER.

De buitentarieven van de E.E.G. voor voedermiddelen en dierlijke produkten

ernaar uit, dat vooral deze laatste in de overgangsfase onderhandelingsobject zullen zijn bij de besprekingen over het gemeenschappelijke landbouwbeleid.

Het resultaat van deze onderhandelingen zal niet slechts van belang zijn voor de positie van de graanteelt in de E.E.G.-landen, maar ook voor de veeteeltsector en wel speciaal voor die van Nederland. Of de dierlijke produkten, die in verschillende produktiegebieden worden voortgebracht een gelijke concurrentiepositie innemen, is immers onder andere afhankelijk van de hoogte der voedergraanprijzen in deze gebieden.

Met het oog op de landen die tot het Nederlandse afzetgebied behoren, gaat het in dit verband zowel om de concurrentiepositie van onze dierlijke produkten op de markt binnen de E.E.G., als om die, welke buiten de lidstaten is gelegen. Voor beide gevallen kan de vraag worden gesteld, in hoeverre de hoogte van de toekomstige buitentarieven voor voedergranen — d.w.z. invoerrechten plus eventuele heffingen van soortgelijke werking — al dan niet schadelijk is voor de concurrentiepositie van onze dierlijke produkten.

De markt buiten de E.E.G.

De vele discussies, die reeds over de buitentarieven zijn gevoerd, waren merendeels gericht op hun effect ten aanzien van de markt buiten de E.E.G. Indien in het verdrag geen bepalingen waren opgenomen, die ten doel hebben de positie van de export naar derde landen te beveiligen, zouden de buitentarieven der voedergranen inderdaad schadelijk zijn voor deze export. Het verdrag bepaalt echter o.a. dat aan een lid-staat tariefcontingenten kunnen worden toegekend inzake de invoer van agrarische produkten tegen een verlaagd recht of met vrijdom van recht, mits daardoor op de betrokken goederenmarkt in het E.E.G.-gebied geen ernstige storingen kunnen ontstaan.

Wordt deze bepaling toegepast overeenkomstig de algemene beginselen waarop het E.E.G.-verdrag steunt; dan mag worden verwacht dat de import van agrarische grondstoffen uit derde landen mogelijk zal blijven tegen wereldmarktprijzen, althans voor zover deze grondstoffen dienen voor de voortbrenging van produkten die buiten het E.E.G.-gebied worden afgezet. Dit betekent uiteraard,

dat de concurrentiepositie van onze dierlijke produkten op deze markt dan niet zou worden bedreigd door de buitentarieven voor voergranen.

De markt binnen de E.E.G.

Hangt de invloed op de afzet naar derde landen af van de wijze waarop de bepalingen van het E.E.G.-verdrag zullen worden gehanteerd, dit geldt eveneens ten aanzien van de afzet van dierlijke produkten binnen de E.E.G., al staat het nu reeds vast, dat Nederland een — onverdiend — voordeel zal verliezen.

Tot dusver profiteerde de Nederlandse veehouderij — en ook de Deense — immers in zekere mate van het feit, dat de graanteelt in sommige der huidige E.E.G.-landen sterker is beschermd dan de dierlijke produktie. Deze situatie zal zich in de overgangsfase geleidelijk zodanig wijzigen, dat onze veehouders t.a.v. de afzet in de E.E.G.-landen na verloop van tijd met dezelfde prijzen voor voedermiddelen en eindprodukten worden geconfronteerd als die van de andere lid-staten. Dit in beginsel overigens gezonde principe betekent uiteraard, dat de concurrentiepositie van de Nederlandse veehouderij ten opzichte van die in enkele van deze staten ongunstiger zal worden dan nu het geval is.

Het is evenwel de vraag, of dit principe — het nivelleren van de verschillen in bescherming tussen de lid-staten — ten aanzien van de dierlijke produkten werkelijk tot een gezonde situatie zal leiden. Dit zal met name afhangen van het niveau der buitentarieven (invoerrechten + heffingen) voor voedergranen en van de verhouding welke er zal bestaan tussen deze graanrechten en die voor dierlijke produkten.

Verwacht mag worden, dat de positie van de veehouders in de E.E.G.-landen ongunstiger zal zijn naarmate de graanrechten een hoger peil bereiken. De hoeveelheid dierlijke produkten, die zij bij gelijkblijvende vraag op rendabele wijze in het E.E.G.-gebied kunnen afzetten, zal immers dalen doordat de prijzen van voergranen bij verhoging der graanrechten een stijging zullen ondergaan.

De veehouderij — én wel speciaal de Nederlandse — zou echter in bijzondere mate worden gedupeerd, indien de buitentarieven voor voergranen relatief hoger zouden worden dan die voor dierlijke produkten. De concurrentiepositie die onze dierlijke produkten thans op de markt der E.E.G.-staten innemen ten opzichte van overeenkomstige produkten uit derde landen, zoals bijv. Denemarken, zou in dat geval immers worden verzwakt. Een dergelijke situatie zou alleszins ongezond zijn.

Om te voorkomen dat deze situatie ontstaat, dient de vraag te worden beantwoord, hoe hoog de buitentarieven (incl. heffingen) voor voedergranen maximaal mogen zijn in vergelijking met de reeds in het E.E.G.-verdrag vastgestelde tarieven voor dierlijke produkten. Met het antwoord op deze vraag zal uiteraard reeds rekening moeten worden gehouden bij de onderhandelingen gedurende de overgangsfase, die aan het verwezenlijken van de E.E.G. voorafgaat.

Hoe kan het „break-even”-tarief worden berekend?

In algemene zin kan de gestelde vraag als volgt worden beantwoord. Uit de invoerprijs van een dierlijk produkt dat wordt ingevoerd en het voor dit produkt geldende invoerrecht kan worden berekend het bedrag, f. x, dat per gewichtseenheid dierlijk produkt aan invoerrecht verschuldigd is. Dit bedrag geeft tevens aan hoeveel er maxi-

maal aan invoerrecht mag worden geheven op de hoeveelheid voedermiddelen die als grondstof nodig is voor het voortbrengen van een eenheid dierlijk produkt in het importland, indien moet worden voorkomen dat de concurrentiepositie der dierlijke produkten wordt geschaad.

Voorts mag worden aangenomen, dat het invoerrecht op de voedermiddelen die niet tot de graansector behoren reeds is vastgesteld, terwijl dit voor de voedergranen nog niet het geval is. Uit de prijzen der niet-granen en de invoerrechten voor deze produkten kan worden berekend welk bedrag, f. y, aan invoerrechten moet worden betaald voor de hoeveelheden van deze voedermiddelen, die nodig zijn per eenheid dierlijk produkt.

Het verschil tussen dit bedrag f. y en het eerstgenoemde van f. x, is het bedrag van f. z dat maximaal beschikbaar is voor het compenseren van de invoerrechten op de hoeveelheid voedergranen, die nodig is per eenheid dierlijk produkt.

Uitgaande van de invoerprijs der voedergranen is uit het bedrag f. z het ad valorem-tarief voor voergranen te berekenen, dat bij de aangenomen prijzen relatief gelijk is aan het tarief voor het dierlijke produkt en derhalve als „break-even”-tarief kan worden aangeduid.

Het buitentarief (incl. heffingen) voor voedergranen zal niet hoger mogen zijn dan het uit f. z berekende, indien moet worden voorkomen dat de concurrentiepositie van het in Nederland voortgebrachte produkt bij de aangenomen prijzen wordt verzwakt t.o.v. hetzelfde produkt uit niet-E.E.G.-staten.

Uit het voorgaande volgt, dat rekening moet worden gehouden met de volgende factoren:

- de buitentarieven voor de verschillende dierlijke produkten;
- de buitentarieven voor eitwitrijke voedermiddelen;
- de hoeveelheden van de verschillende voedermiddelen, die nodig zijn als grondstof per gewichtseenheid dierlijk produkt;
- de prijzen van voedermiddelen en dierlijke produkten.

De buitentarieven voor dierlijke produkten.

De vraagstelling heeft in beginsel betrekking op een vrij groot aantal dierlijke produkten. Het is evenwel niet noodzakelijk alle produkten in beschouwing te nemen, aangezien de kans op het ongunstiger worden van de concurrentiepositie groter zal zijn, naarmate de voergranen een hoger percentage van de totale produktiekosten uitmaken. In verband hiermede worden slechts de produkten varkensvlees en kippeieren in de verdere beschouwingen betrokken.

Zoals hiervoor is aangegeven, dient bij het beantwoorden van de gestelde vraag te worden uitgegaan van de voor dierlijke produkten vastgestelde invoertarieven. Volgens lijst F van het E.E.G.-verdrag is het buitentarief voor eieren bepaald op 12 pCt. van de waarde der eieren bij invoer gedurende de periode 16 februari tot en met 31 augustus en 15 pCt. voor de periode 1 september tot en met 15 februari. Het buitentarief voor varkensvlees bedraagt 20 pCt., terwijl voor levende varkens een tarief van 16 pCt. is overeengekomen.

Ten aanzien van deze tarieven kan terloops het volgende worden opgemerkt:

- op basis van het slachtrendement, dat circa 80 pCt. bedraagt, zijn de tarieven voor slachtvarkens en varkensvlees goed op elkaar afgestemd;

- de beide tarieven voor eieren dienen te worden beoordeeld in verband met de seizoenpatronen van eierproductie en eierprijs. De winterleg levert in Nederland bij de huidige stand van de pluimveehouderij ca. 57 pCt. van de jaarproductie. In andere E.E.G.-landen is het aandeel van de winterleg lager; in West-Duitsland is het bijv. slechts ca. 30 pCt. De differentiatie in het buitentarief voor eieren komt in ons land bij de huidige produktieverhoudingen dus aan een aanzienlijk groter deel van de jaarproductie ten goede, dan bijv. in West-Duitsland het geval is. Aangezien de eieren in de winterperiode gemiddeld een meer dan 10 pCt. hogere prijs opbrengen dan de eieren die in de zomerperiode worden geraapt, is de winterleg aanzienlijk zwaarder beschermd dan op het eerste gezicht uit de invoertarieven is af te lezen;
- de vraag, of de buitentarieven voor varkensvlees en eieren goed op elkaar zijn afgestemd, kan pas worden beantwoord als de per eenheid dierlijk produkt benodigde voedermiddelen en de prijzen van voedermiddelen en dierlijke produkten zijn besproken.

De buitentarieven voor eiwitrijke voedermiddelen.

De voor varkensvlees en eieren benodigde voedermiddelen bestaan niet uitsluitend uit granen. Derhalve dient ook rekening te worden gehouden met de buitentarieven voor de overige voedermiddelen, namelijk eiwitrijke produkten van plantaardige en dierlijke oorsprong. Het buitentarief voor deze produkten is immers ook van invloed op de concurrentiepositie van de dierlijke produkten die in ons land worden voortgebracht. Voor diervoermeel bedraagt het buitentarief 4 pCt. van de invoerwaarde, voor vismeel geldt 5 pCt., terwijl op de invoer van oliezaden geen rechten zullen worden geheven.

Aangezien deze percentages laag zijn en deze voedermiddelen maar een klein deel van de rantsoenen uitmaken, kan hun invloed op de concurrentiepositie niet groot zijn.

De per eenheid dierlijk produkt benodigde voedermiddelen.

Het gevaar van verzwakking van de concurrentiepositie wordt groter, naarmate de produktiekosten voor een groter deel uit voederkosten bestaan. In dit verband zijn gegevens nodig over de hoeveelheden van de verschillende voedermiddelen, die per gewichtseenheid dierlijk produkt als grondstof worden gebruikt. Het gaat hierbij niet om de hoeveelheid die wordt gevoerd. De meeste voedermiddelen ondergaan immers allerlei bewerkingen voor zij op een bedrijf als veevoeder worden verbruikt. Voor de hier aan de orde gestelde vraag is het nodig de hoeveelheden te kennen van de voedermiddelen in onbewerkte toestand, of beter, overeenkomstig het stadium waarin zij bij import verkeren.

Uit de gegevens der kostprijssrapporten van het L.E.I. kan o.a. worden afgeleid, dat — op jaarbasis — per kg eieren minder voergraan als grondstof nodig is dan per kg varkensvlees; de desbetreffende hoeveelheden ²⁾ verhouden zich ongeveer als 3 : 4.

De voor eieren en varkensvlees vastgestelde tarieven verhouden zich in de zomerperiode als 3 : 5 en in de winter als 3 : 4. Voor zover de invoerprijzen van eieren en varkens-

²⁾ Een nadere specificatie van de hoeveelheden voedermiddelen is te vinden in nota 118 van het Landb. Econ. Instituut: „De buitentarieven van de E.E.G. voor voedermiddelen en dierlijke produkten”.

vlees gelijk zijn, biedt het wintertarief voor eieren aan de pluimveehouders dus een gelijke compensatie t.o.v. het graantariief, als de varkenshouders verkrijgen op grond van het voor varkensvlees geldende buitentarief. In de zomerperiode is de compensatie bij eieren echter slechts 80 pCt. van die bij varkensvlees, althans in het geval dat de invoerprijzen van eieren en varkensvlees gelijk zijn. Deze komen in het volgende punt aan de orde.

De prijzen van voedermiddelen en dierlijke produkten.

Aangezien de buitentarieven worden geheven naar de waarde van het ingevoerde produkt, kunnen de tarieven voor voergranen en dierlijke produkten alleen zinvol worden vergeleken door tevens rekening te houden met de verhoudingen tussen de invoerprijzen van deze produkten. Deze prijsverhoudingen zijn in vrij sterke mate aan wisselingen onderhevig (o.a. door seizoen- en cyclische prijschommelingen, vooral bij dierlijke produkten). Hierdoor is ook de verhouding tussen enerzijds de graad van bescherming, die voor de graanteeltsector zal gelden en anderzijds die van de verschillende produkten uit de veeteeltsector, niet constant.

Om de kans, dat de concurrentiepositie van de veeteeltsector wordt verzwakt, geheel tot nul te kunnen reduceren zouden de buitentarieven voor granen uiteraard moeten worden vastgesteld op basis van de ongunstigste prijsverhouding, die zich in de praktijk kan voordoen. Ongunstig wil hier zeggen: voedergranen hoog in prijs en dierlijke produkten laag.

Hoe ruimer de verhouding is, die aan de tarieven ten grondslag wordt gelegd, des te groter wordt uiteraard de kans, dat de positie van de in ons land geproduceerde dierlijke produkten gedurende een zekere periode wordt verzwakt t.o.v. overeenkomstige produkten uit derde landen.

Hoe deze kansen verdeeld zijn, zal moeten worden beoordeeld aan de prijsverhoudingen die zich in het verleden op de wereldmarkt hebben voorgedaan. Uit gegevens over 1931/32 en 1955/57 ³⁾ blijkt, dat deze prijsverhoudingen tussen voergraan en eieren resp. voergraan en varkensvlees slechts zelden nauwer zijn dan 1 : 7.

Door de grotere seizoenfluctuatie in de eierprijzen komen bij dit produkt zeer ruime en zeer nauwe verhoudingen t.o.v. graanprijzen vaker voor dan bij varkensvlees. Als gevolg van de seizoenschommelingen der prijzen is de frequentieverdeling der prijsverhoudingen voor de eieren het ongunstigst in de maanden februari t/m augustus. Hieraan kan de conclusie worden verbonden, dat het gewenst is de buitentarieven voor voergranen af te stemmen op het invoerrecht voor eieren in de periode februari/augustus.

Enkele „break-even”-tarieven voor voedergranen.

Het niveau waarbij de buitentarieven (incl. heffingen) voor voergranen precies gecompenseerd worden door dat voor eieren in de zomerperiode, kan met behulp van de reeds besproken gegevens als volgt worden benaderd, voor zover voor de verschillende graansoorten een zelfde tarief zal gelden.

Bij een eierprijs van bijv. f. 200 per 100 kg bedragen de invoerrechten op basis van het in de toekomst geldende invoertarief van 12 pCt. f. 24 per 100 kg eieren. De invoer-

³⁾ De hier bedoelde gegevens zijn vermeld in nota no. 118 van het L.E.I. Zij hebben o.a. betrekking op het rekenkundig gemiddelde der prijzen van maalgerst, -haver en -mais.

rechten, die voor voedermiddelen exclusief granen verschuldigd zijn, bedragen per 100 kg eieren slechts f. 0,70 ⁴⁾.

Voor het compenseren van de invoerrechten op voedergranen is dus f. 24 — f. 0,70 = f. 23,30 beschikbaar per 100 kg eieren of — aangezien thans in Nederland een hoeveelheid van 384 kg voergraan nodig is voor de produktie van 100 kg eieren — circa f. 6 per 100 kg voergraan.

Door een bepaalde verhouding aan te nemen tussen de prijzen van voergranen en eieren kan vervolgens worden berekend, welk „break-even”-tarief met laatstgenoemd bedrag overeenkomt. Bij een prijsverhouding 1 : 10 zou de in dit voorbeeld gebruikte eierprijs van f. 200 per 100 kg samengaan met een voergraanprijs van f. 20 per 100 kg. Het bedrag van f. 6 komt bij deze graanprijs overeen met een invoerrecht (ad valorem) van 30 pCt. Bij andere prijsverhoudingen, bijv. 1 : 7, 1 : 8, 1 : 9 enz. komt het bedrag van f. 6 overeen met resp. 21 pCt., 24 pCt., 27 pCt., enz.

Indien een zelfde berekening zou worden opgezet voor de eieren in de winterperiode, zou een „break-even”-tarief worden gevonden dat 5/4 van de vorengenoemde percentages bedraagt. De invoertarieven voor zomereieren en wintereieren verhouden zich immers als 4 : 5. Een berekening volgens dezelfde opzet uitgevoerd voor varkensvlees zou dezelfde uitkomsten opleveren als die voor de winterperiode bij eieren, omdat — zoals reeds eerder is opgemerkt — bij gelijke prijsverhoudingen het wintertarief voor eieren dezelfde compensatie biedt aan de pluimveehouders, als de varkenshouders verkrijgen op grond van het buitentarief voor varkensvlees.

Deze uitkomsten kunnen als volgt worden samengevat:

Prijsverhouding tussen voergraan en dierlijke prod.	„Break-even”-tarief voor voergranen t.o.v.		
	varkensvlees	eieren	
		zomer	winter
1 : 6	22,5	18	22,5
1 : 7	26,2	21	26,2
1 : 8	30,0	24	30,0
1 : 9	33,8	27	33,8
1 : 10	37,5	30	37,5

Samenvatting en conclusies.

Worden de buitentarieven (incl. heffingen) voor voergranen relatief hoger vastgesteld dan de voor dierlijke produkten geldende tarieven, dan zal de concurrentiepositie van laatstgenoemde produkten, voortgebracht in de lid-staten, op de markt binnen de E.E.G. worden verzwakt t.o.v. die, welke afkomstig zijn uit landen buiten de Europese Economische Gemeenschap.

Om dit te voorkomen moet worden nagegaan bij welk niveau de buitentarieven voor voergranen nog juist worden gecompenseerd door die der dierlijke produkten. Het onderzoek naar de hoogte van dit „break-even”-tarief kan worden beperkt tot de dierlijke produkten die t.a.v. de grondstoffen het meest op voergraan zijn aangewezen, t.w. varkensvlees en eieren.

Het te bepalen „break-even”-tarief is o.a. afhankelijk van de per eenheid dierlijk produkt benodigde voedermiddelen. Voor ons land kunnen deze worden afgeleid uit de gegevens die het kostprijsonderzoek van het L.E.I. heeft opgeleverd. Deze moeten worden omgerekend tot het stadium van bewerking waarin de voedermiddelen bij aankomst in de invoerhaven verkeren. Bij de produktie van varkensvlees en eieren zijn behalve voergranen ook andere

⁴⁾ Dit bedrag is gebaseerd op vrije invoer van oliezaden, op invoerrechten van 5 pCt. en 4 pCt. voor resp. vismeel van f. 75 per 100 kg en diervoer van f. 60 per 100 kg en op een voederbehoefte van 14 kg vismeel en 7 kg diervoer per 100 kg eieren.

voedermiddelen nodig, doch slechts in relatief kleine hoeveelheden. De voor deze artikelen vastgestelde buitentarieven zijn laag. Zij spelen daardoor bij het bepalen van het gewenste graantarief vrijwel geen rol.

Aangezien de buitentarieven worden gegeven naar de waarde van de desbetreffende produkten kan het „break-even”-tarief der voergranen slechts onder bepaalde voorwaarden worden vastgesteld. Deze voorwaarden houden enerzijds in dat bekend moet zijn, op welke prijsverhouding tussen de diërlijke produkten onderling en tussen dierlijk produkt en voergraan de graantarieven moeten worden gebaseerd, anderzijds of voor alle voergranen al of niet hetzelfde tarief zal gelden.

Om te bereiken, dat de concurrentiepositie van geen enkel dierlijk produkt wordt verzwakt, zal het graantarief (incl. heffingen) moeten worden vastgesteld op basis van de prijsverhoudingen voor het dierlijk produkt, dat via zijn buitentarief de geringste bescherming heeft gekregen. Dit is het geval met eieren gedurende de periode 16 februari tot en met 31 augustus. Als dit wordt gedaan houden de andere produkten een sterkere bescherming dan nodig is voor compensatie van het invoertarief op voergranen.

De vorengenoemde prijsverhoudingen vertonen aanzienlijke schommelingen. De beleidsinstellingen zullen uit de in de praktijk voorkomende variatie een keuze moeten doen. De kans, dat zich perioden zullen voordoen, waarin de concurrentiepositie van de in het binnenland geproduceerde dierlijke produkten wordt verzwakt, wordt kleiner naarmate het buitentarief der granen wordt gebaseerd op een nauwere verhouding tussen de prijzen van voergraan en dierlijk produkt. Anderzijds zullen dan vaker perioden voorkomen, waarin de dierlijke produkten via hun buitentarieven sterker worden beschermd dan voor het compenseren der graanrechten nodig is.

Uit de gemaakte berekeningen kan worden geconcludeerd, dat de positie der dierlijke produkten in redelijke mate wordt veilig gesteld, indien de graantarieven in totaal maximaal 25 pCt. ad valorem bedragen.

Voorburg.

J. F. VAN RIEMSDIJK.

GELD EN KAPITAALMARKT

De geldmarkt.

Voor het eerst sinds maart 1956 heeft De Nederlandsche Bank weer het terrein van de openmarkt-politiek betreden. In de verslagweek stelde zij drie keer de gelegenheid open om — via discontohandelaren — bij haar op schatkistpapier in te schrijven. De eerste uitgifte had betrekking op 4-maandspapier; het disconto bedroeg 3½ pCt. De tweede en derde keer kon worden ingeschreven op 6-maandspapier, waarbij het disconto op 3⅝ pCt. werd vastgesteld. In totaal heeft de Bank naar raming f. 225 à f. 250 mln. promessen geplaatst.

Na de plaatsing van schatkistpapier in het kader van de openmarkt-politiek, vond op 28 februari nog een inschrijving op 6- en 12-maandspromessen bij de Agent van het Ministerie van Financiën plaats. De toewijzingsdisconto's bedroegen hier 3⅝ resp. 4 pCt., een daling van ⅜ pCt. t.o.v. de tender die een week eerder had plaats gevonden. Tegen deze percentages, die in overeenstemming zijn met het disconto waarop door De Nederlandsche Bank werd afgegeven, kon het Rijk echter slechts het

bescheiden bedrag van in totaal f. 78 mln. plaatsen, waaraan de afrotingspolitiek van de Centrale Bank niet vreemd is. Daar het Rijk op 1 en 4 maart f. 236 mln. aan papier moest aflossen, heeft de Schatkist uit dezen hoofde per saldo een adering van ca. f. 160 mln. moeten ondergaan.

De daling van de geldmarktrente is in de verslagweek dus in een enigszins adembenemend tempo doorgegaan. Dat er tegen dalende disconto's zulke aanzienlijke bedragen aan schatkistpapier geplaatst konden worden, houdt uiteraard verband met de ruime liquiditeitspositie van de banken, wier saldo bij De Nederlandsche Bank blijkens de weekstaat per 24 februari f. 423 mln. bedroeg, d.i. f. 180 mln. boven de verplichte kasreserve. Aan het eind van de verslagweek verkrapte de geldmarkt echter enigszins, zowel onder invloed van de ultimo, als ten gevolge van de openmarktpolitiek van de Centrale Bank. Er schijnen dan ook wel callgeldtransacties boven het zgn. officiële tarief, dat op 3 pCt. gehandhaafd bleef, te zijn afgesloten.

Een post, die normaliter vrij stabiel is, is in de afgelopen twee weken aan opmerkelijke fluctuaties onderworpen geweest. Het gaat hier om de rekening „Andere saldo's”, die in de verslagweek met f. 265 mln. daalde, na in de voorgaande week met f. 268 mln. te zijn gestegen. Aangenomen wordt, dat het hier mutaties in de rekening van Koninklijke betreft. Deze maatschappij zou dat gedeelte van de dollaropbrengst van de emissie, hetwelk niet via de Nederlandsche Bank in ponden is omgewisseld, aanvankelijk bij de Bank in guldens hebben aangehouden, terwijl dit saldo in de verslagweek ten dele aan de Schatkist zou zijn toevertrouwd. Deze hypothese is in overeenstemming met de ontwikkeling van de stand van het schatkistpapier; hieruit blijkt dat er inderdaad f. 200 mln. aan promessen onderhands moet zijn geplaatst. Houdt men rekening met de vorige week besproken transactie met de Bank of England, dan blijkt dat de emissie Koninklijke de Schatkist aan ruim f. 400 mln. kortlopende leningen heeft geholpen, d.i. ruim de helft van het saldo van de Schatkist bij De Nederlandsche Bank.

De kapitaalmarkt.

Zowel op de Amerikaanse als op de Nederlandse beurs is het koerspeil de laatste weken vrij stabiel. Niet dat het aan minder gunstige economische ontwikkelingen ontbreekt, maar deze zijn kennelijk in de huidige koersen verdisconteerd. Het wachten is thans op de uitwerking van de reeds onthulde of nog verwachte regeringsprogramma's tot bestrijding van de recessie.

In ons land maakte de Regering, bij monde van Minister Suurhoff, bekend welke maatregelen genomen zullen worden ter vermindering van de werkloosheid, die in 1958 een gemiddelde van 100.000 zal bedragen. Volgens de Minister zal de werkloosheid vooral in de bouwnijverheid, de metaal- en de textielindustrie ernstige vormen aannemen. Gunstig zal de werkgelegenheid zich o.a. blijven ontwikkelen in de chemische nijverheid, de mijnen, de voedingsmiddelenindustrie en het bankwezen. Met de aangekondigde maatregelen zal een bedrag van f. 150 mln. zijn gemoeid. Daar een gelijk bedrag nodig is ten gevolge van de gebeurtenissen in Indonesië, zullen de overheidsuitgaven uit dezen hoofde f. 300 mln. hoger zijn dan ten tijde van het indienen van de Begroting 1958 werd verwacht. . . . Nog in een ander opzicht zal de Regering misschien haar in september jl. ontvouwde plannen

herzien. Toen werd aangekondigd dat zij niet voornemens zou zijn een beroep te doen op de open kapitaalmarkt, en wel ten einde de lagere overheid geen concurrentie aan te doen. Minister Suurhoff verklaarde echter dat bij de oplossing van het probleem hoe de f. 300 mln. voornoemd te financieren, ook de toestand van de geld- en kapitaalmarkt in de beschouwingen betrokken zou worden. Werd hiermee bedoeld dat een kapitaalmarktmissie dus niet is uitgesloten?

De emissie van \$ 15 mln. obligaties ten laste van de gemeente Amsterdam, die in de verslagweek te New York plaatsvond, werd een succes. De emissievoorwaarden (5¹/₄ pCt. rente, emissiekoers 99 pCt., looptijd 15-jaar) waren dan ook — gemeten aan de huidige rendementsverhoudingen zowel in Amerika als te onzent — aantrekkelijk te noemen. Voor een dergelijke lening zou de gemeente bij plaatsing in ons land krachtens de rentegammavoorwaarden echter maximaal 4¹/₄ pCt. rente hebben mogen betalen.

Gedurende de verslagweek hebben zich verschillende dramatische aandeelhoudersvergaderingen afgespeeld. Senembah gaat een deel van haar eigen aandelen inkopen of tot gedeeltelijke kapitaalrestitutie over. Nog t.a.v. een andere onderneming zijn sommigen van mening dat op haar het Amerikaanse gezegde „worth more dead than alive” van toepassing is: een aantal aandeelhouders van de Mij. voor Walvisvaart heeft op liquidatie aangedrongen, daar de staatsgarantie die de maatschappij drijvende houdt, spoedig zal wegvallen.

De eerste 5 pCt. schuldbrieven hebben hun intrede weer gedaan. Een hypotheekbank en een scheepshypotheekbank hebben de afgifte opengesteld van 5 pCt. pandbrieven tegen de koers van resp. 99 en 96 pCt.

Aand. indexcijfers	A.N.P.-C.B.S. (1953 = 100)	14 febr. 1958	21 febr. 1958	28 febr. 1958
Algemeen		175	176	175
Internat. concerns		250	247	247
Industrie		135	135	135
Scheepvaart		122	122	122
Banken		113	109	107
Indon. aand.		66	66	66

Aandelen

	f. 147,60	f. 144,80	f. 144,40
Kon. Petroleum	341 ¹ / ₄	338	335 ¹ / ₂
Unilever	245	248 ¹ / ₂	253 ¹ / ₂
Philips	152 ¹ / ₂	150 ¹ / ₂	150
A.K.U.	264	272	274 ³ / ₄
Kon. N. Hoogovens	181	176	172
Van Gelder Zn.	140	141	140 ¹ / ₂
H.A.L.	199 ¹ / ₂	198 ¹ / ₂	193 ³ / ₄
Amsterd. Bank	80 ¹ / ₂	83 ³ / ₄	83
H.V.A.			

Staatsfondsen

2 ¹ / ₂ pCt. N.W.S.	59 ¹ / ₂	60 ¹ / ₂	61 ¹ / ₂
3 ¹ / ₂ pCt. 1947	85 ¹ / ₂	86 ¹ / ₂	87 ¹ / ₂
3 ¹ / ₂ pCt. 1955 I	84 ³ / ₄	85 ³ / ₄	85 ¹ / ₂
3 pCt. Grootboek 1946	84 ³ / ₄	85 ³ / ₄	86 ³ / ₄
3 pCt. Dollarlening	90	91	90 ¹ / ₂

Diverse obligaties

3 ¹ / ₂ pCt. Gem. R'dam 1937 VI ...	88 ¹ / ₂	89 ¹ / ₂	89 ¹ / ₂
3 ¹ / ₂ pCt. Ek. v. Ned. Gem. 1954 II/III	82	83	84 ¹ / ₂
3 ¹ / ₂ pCt. Nederl. Spoorwegen	89	87	87 ¹ / ₂
3 ¹ / ₂ pCt. Philips 1948	90 ¹ / ₂	90 ³ / ₄	91 ¹ / ₂
3 ¹ / ₂ pCt. Westl. Hyp. Bank	82 ¹ / ₂	81	82
6 pCt. Nat. Woningb.len. 1957	107	107 ¹ / ₂	108 ³ / ₄

New York

Aandelenkoersgemiddelde			
Dow Jones Industrials	444	440	440

M. P. G.A.N.S.

RECENTE PUBLIKATIES

Wyl's Digest of Dutch shipping and shipbuilding 1957, published by „Dagblad Scheepvaart”, Rotterdam, 328 blz., f. 17,—.

Evenals voorgaande jaren verscheen ook in 1957 dit rijk geïllustreerde jaarboek. Wederom bevat het jaaroverzichten over de verschillende takken van scheepvaart en scheepsbouw, voorts over de zeeverzekering en de bedrijvigheid in de zeehavens. Zoals gebruikelijk zijn opgenomen een lijst van de door de Nederlandse scheepsbouw in 1956 afgeleverde schepen en een register van de Nederlandse koopvaardijvloot bijgewerkt tot eind maart 1957. Een belangwekkend artikel over de werkzaamheden van het Nederlands Scheepsbouwkundig Proefstation van de hand van Prof. Dr. Ir. W. P. A. van Lammeren vormt een welkome onderbreking van de, overigens zeer leeswaardige, jaarlijks terugkerende reeks artikelen.

C. van Soest en A. Meering: Leidraad bij de belastingstudie. Vierde druk 1956/1957. S. Gouda Quint-D. Brouwer en Zoon, Arnhem.

Deze bekende leidraad is geheel herzien en volledig bijgewerkt. De vele nieuwe jurisprudentie, die na het verschijnen van de derde druk in oktober 1954 het licht zag, is aanleiding geweest in het bijzonder de behandeling van de inkomstenbelasting te herzien. De nieuwe jurisprudentie op ander terrein is uiteraard eveneens verwerkt. De tekst

van de wet en de uitvoeringsbesluiten zijn, voor zover dit wenselijk werd geacht, opgenomen in een afzonderlijk tweede deel. Evenals de in deel II opgenomen wetteksten reeds bij de vorige druk losbladig verschenen, verscheen thans ook het commentaar (deel I) losbladig, zulks mede met het oog op het in werking treden van de Successiewet 1956 en de nieuwe Wet Administratieve rechtspraak belastingzaken. Beide delen worden door supplementen regelmatig bijgehouden. De prijs van de nieuwe losbladige uitgave van deel I (vierde druk) is thans f. 18,50; de prijs van de beide delen tezamen, incl. de 4 verschenen supplementen, bedraagt f. 31,50; de prijs van deel II afzonderlijk, incl. 4 supplementen, is f. 19,50.

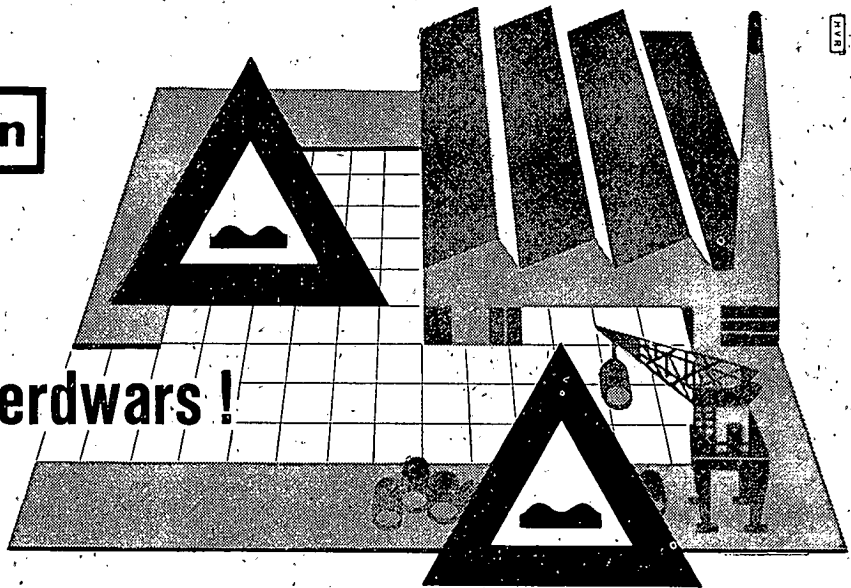
T. W. Cynog-Jones en C. Benevento: Sharing-out to the workers the benefits of increased productivity. Final report on the Hague Seminar. Trade Union Information and Research Service, European Productivity Agency, Organisation for European Co-operation. Parijs (1956), 75 blz.

Dit werkje geeft een samenvatting van een onder auspiciën van de E.P.A. te 's-Gravenhage in november 1956 gehouden internationale conferentie over de economische en sociale middelen waarmee de werknemers evenredig kunnen delen in de vruchten van de toegenomen productiviteit. Aandacht wordt geschonken aan de verschillende vormen, waarbij de werknemers een rechtstreeks aandeel verkrijgen van de productiviteitstoename en aan die waarbij dit langs indirecte weg geschiedt.

S-243

meteoor beton

**Pas op!
Uitholling overdwars!**

Is het in Uw bedrijf zo, dat dergelijke bordjes eigenlijk noodzakelijk zijn? Vertoont de bedrijfsvloer verraderlijke verzakkingen, gaten en scheuren? Pas op! Want „uithollingen overdwars” stagneren het intern transport, werken tijdrovend, doen het productieproces met verlies verlopen! Uw bedrijf heeft een sterke vloer nodig - een vloer, die vlak blijft en die ook bij intensief gebruik geen oneffenheden gaat vertonen. Het moet dus een Stelcon-bedrijfsvloer zijn!

Stelcon bedrijfsvloeren

sterk

vlak

duurzaam

N.V. Betonfabriek De Meteoor / De Steeg / Tel. Velp 08302-3344

Spuistraat 172

Amsterdam

KAS-ASSOCIATIE N.V.

Open bewaring
van effecten

BETALEN · BEWAREN · BEHEREN

vacatures

De Coöperatieve Accountantsdienst voor Overijssel, welke zich de administratieve controle van Coöperatieve verenigingen op Landbouwgebied ten doel stelt, vraagt voor de leiding van haar dienst een

Directeur

Gegadigden dienen de hoedanigheid van accountant, N.I.V.A. of V.A.G.A. te bezitten dan wel een daarmee gelijk te stellen opleiding te hebben genoten.

Brieven met volledige inlichtingen te richten aan het kantooradres, Burgemeester van Royensingel 22 te Zwolle.

VERENIGING VAN NEDERLANDSE GEMEENTEN

Het Bureau personeelsbeheer en organisatie van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten

ZOEKT EEN

MEDEWERKER

voor de afdeling Organisatie, die in het bijzonder zal worden belast met organisatie- en efficiency-werkzaamheden ten behoeve van gemeente-secretarieën. Gezocht wordt naar een jurist of econoom met kennis van en ervaring in organisatie-werk en zo mogelijk inzicht in de gemeentelijke huishouding.

Salaris nader overeen te komen.

Sollicitaties aan de Directeur van het bureau, Paleisstraat 5, 's-Gravenhage.

Directie-Assistent

Groot winkelbedrijf op textielgebied zoekt jonge kracht, die na verloop van tijd in staat moet zijn een belangrijke taak zelfstandig te vervullen.

Bij gebleken geschiktheid zal t.z.t. opname in de Directie volgen.

De onderneming exploiteert een aantal filialen in de courante soorten huishoudgoederen, tricotages, kousen en sokken in het westen en midden des lands.

Vereisten:

- stuwende energieke persoonlijkheid.
- bedrijfseconomisch inzicht.
- gevoel voor de eisen van in- en verkoop.
- kennis van bovengenoemde textiel strekt tot aanbeveling, is echter niet noodzakelijk.

Uitvoerige sollicitaties worden gaarne ingewacht onder no. R-6853 Adv. Bur. ALTA, Utrecht.

Abonneert U op DE ECONOMIST

Maandblad onder redactie van:

Prof. P. Hennipman,
A. M. de Jong,
Prof. P. B. Kreukniet,
Prof. H. W. Lambers,
Prof. J. Tinbergen,
Prof. G. M. Verrijn Stuart,
Prof. F. de Vries,
Prof. J. Zijlstra.

Abonnementsprijs f 22.50;
fr. p. post f 23.60; voor studenten f 19.—; fr. per post f 20.10.

Abonnementen worden aangenomen door de boekhandel en door uitgevers

DE ERVEN F. BOHN
TE HAARLEM

De A. B. DICK COMPANY, gevestigd te Chicago (U.S.A.) zoekt voor haar vestiging in ons land een

COMMERCIEEL DIRECTEUR

die zich zal kunnen belasten met de leiding over het bestaande verkoop-apparaat.

Personeelsbezetting van het Hollandse bedrijf: 65 man.

Vereisten: ruime ervaring op commercieel-organisatorisch gebied. Vlotte beheersing van de moderne talen.

Leeftijd: 35 tot 45 jaar.

Eigenhandig geschreven brieven, met uitvoerige inlichtingen omtrent theoretische opleiding, praktische loopbaan en persoonlijke omstandigheden, met bijvoeging van pasfoto, binnen een week te richten aan het LABORATORIUM VOOR TOEGEPASTE PSYCHOLOGIE, Vossiusstraat 54-55, Amsterdam-Z., onder letters: C.D.